

TOBBEN • STILTE • JACOB KOHNSTAMM • BAANLOOS • VERANDEREN

H

HUMANIST • NUMMER 10 • OKTOBER 2000 • F 5,95

STILTE ZOEKEN / 9

Vaste bewoners trekt het klooster niet meer, maar de tijdelijke bezoekers stromen toe. Op zoek naar zingeving of stilte en gestuurd door het VVV. **Reportage.**

TOBBEN / 12

Frédérique Spigt, voor intimi Fré, zingt in onvervalst Nederlands over angsten en agressie. Ze gaat nu beter met haar agressie om, vindt ze. Vroeger ging ze motorrijden of schelden. Nu huilt ze. **Een gesprek.**

KOPSTUK / 16

Hoe denkt een staatssecretaris die een jaar is gaan zeilen over de toekomst van het humanisme? Jacob Kohnstamm moest even aarzelen voor hij lid werd. **Opinie.**

BEWUST BAANLOOS / 19

In dit gunstige economische tijdstip heb je wat uit te leggen als je geen betaald werk wilt. Drie (voormalig) 'bewust baanlozen' over hun drijfveren. **Human interest.**

JEZELF VERANDEREN / 22

Je gaat in therapie omdat je wilt veranderen. Maar hoe diepgaand kan zo'n verandering zijn? Humanist legt een 'case' voor aan drie soorten hulpverleners. **Achtergrond.**

EN VERDER...

**SERIE: DE PLEK (2) 27 | FOTO: ARDESHIR SOURMEHI (2) 28 | HETE BRIJ 30
| ZOOM 32 | DE ZEKERHEID 34 | H-NIEUWS 36**

Humanist, 54-ste jaargang nr. 10, oktober 2000

Redactieadres: Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam. Tel.: 020 - 5219030 (ma, di, vr tussen 14.00 en 17.00 uur) **e-mail:** humanist@lb.humanistischverbond.nl **Vragen over abonnementen:** 020 - 5219000 **Kantooradres:** Sarphatikade 13, Amsterdam **Fax:** 020 - 5219080 **Algemene informatie:** Tel.: 020 - 5219000 **Redactie:** Huib Afman, Tanny Dobbelaar (a.i.), Rien Jans, Sandra Langendijk (Zoom), Leonie van den Schoor, Marjan Slob (hoofdredacteur) **Basisvormgeving:** -SYB- grafisch ontwerp **Opmaak:** Alette Pak **Lithografie:** Van Zijl, Utrecht **Druk:** Veenman drukkers, Ede **Medewerkers aan dit nummer:** Annelies Alewijnse, Kees de Boer, Peter Hanff, Caroline Hanrath, Adrienne M. Norman, Paul Pesman, Japke Schonewille, Norbert Voskens **Omslagfoto:** Adrienne M. Norman **Redactiecommissie:** Marleen Janssen Groesbeek, Jan Haasbroek, Saskia ter Kuile, Hans Martens, Willem Offenberg **Internet:** Humanist wordt aangekondigd op de HV-homepage: <http://www.humanistischverbond.nl> **Teletekst:** Humanist staat regelmatig aangekondigd op teletekst 326 **Gesproken Humanist:** Humanist wordt ingesproken op cassette. Een jaarabonnement kost f55,-. Aan te vragen bij: Federatie van Nederlandse Blindenbibliotheken, tel. 0486 - 486486 **Opzegtermijn:** Lidmaatschappen en abonnementen lopen automatisch door tenzij voor 1 november schriftelijk is opgezegd **Advertenties:** Uitgeverij Recent, Den Haag. Tel. 070 - 3385400, Fax 070 - 3587299 **Papier:** Humanist wordt gedrukt op gerecycled biofly-papier **ISSN:** 0025-9489 **Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond, een vereniging die opkomt voor humanistische waarden als zelfbeschikking, gelijke behandeling en verdraagzaamheid. Humanisten beroepen zich daarbij niet op een hogere macht, maar gaan uit van menselijke vermogens en verantwoordelijkheid.**

De zusters zien alles, waarschuwt ze.

Vaste bewoners trekken de kloosters haast niet meer, maar de bezoekers stromen toe. Jaarlijks zoeken vele duizenden Nederlanders naar zingeving of stilte binnen de muren van een klooster. De christelijke sfeer vinden ze stimulerend, of nemen ze op de koop toe. Redacteur Rien Jans nam persoonlijk polshoogte.

Als ik in mijn auto richting Oss rijd, bedenk ik me of ik niet nog even en omweggetje kan maken; even tanken of zo iets. Ieder uitstel van de aanstaande twee dagen opsluiting is zeer welkom. Onzin, denk ik luttele seconden later, vluchtgedrag. Dus rijd ik zonder omwegen naar de straat die voor de gemeentelijke herindeling de Kloosterstraat in Heesch was en nu de Benedictuslaan in Oss is.

"Niet iedereen weet het makkelijk te vinden", meldt zuster Bonaventura (Goede Toekomst), nadat ze de deur van Priorij 'Fons Vitae' (bron van leven) achter mij heeft gesloten. Dag zonnige dag, is een gedachte die mij veel belangrijker lijkt. Twee dagen geen buitenlucht. Hoe vriendelijk en goedlachs zuster Bonaventura ook is, als ik achter haar aanloop op weg naar mijn kamer is ze in mijn ogen een cipier die me van mijn vrijheid gaat beroven.

Kamer 5 is de mijne. Een bed, een tafel, een kast, een wastafel en een paar stoelen; meer niet. Degelijk en sober. Tijd om erbij stil te staan is er niet. Ik moet even worden rondgeleid, want zo dadelijk begint de eucharistieviering, het hoogtepunt van de dag. Mijn aanwezigheid wordt er zeer op prijs gesteld. Ik krijg uitleg over de gang van zaken tijdens de ceremonie. Ook krijg ik een vaste plaats in het koor. "Als je daar op het hoekje gaat zitten, komt het allemaal wel goed", verzekert zuster Bonaventura.

Aantrekkingskracht

De Benedictinessen van het Heilig Sacrament in Oss hebben een gastenverblijf met vijf kamers. Ondanks hun kleine capaciteit ontvangen ze jaarlijks meer dan duizend gasten. Het gastenverblijf van het in 1952 gebouwde klooster is in 1981 aangebouwd; 'omdat er vraag naar was' en om zoveel mogelijk mensen een kijkje te gunnen in het dagelijks leven van de Benedictinessen. Een verrijking voor de gasten en voor de nonnen, wie de afgelopen winter vier medezusters ontvielen, waardoor ze nu nog met achttien zijn. De jongste van de overledenen was 82. Het eigen kerkhof in de tuin telt nu elf graven; de orde telt momenteel één nieuwkomer of 'novice'. Het gastenverblijf van de Benedictinessen is volgeboekt met vrouwen. Ik ben de enige aanwezige man in hun midden.

Vreemd genoeg hebben niet de missiezusters maar juist de contemplatieve ordes, zoals de Benedictinessen, de meest jonge intreders, zegt Charlotte, één van mijn vier medegasten. Wat de oorzaak is van die aantrekkingskracht van de contemplatieven laat zich volgens Charlotte raden. Hoe meer de orde in zichzelf gekeerd is, hoe groter de tegen-

stelling tot het leven dat de mensen 'buiten' leiden. Ook de gasten willen zo ver mogelijk van hun dagelijks leven verwijderd raken. Zelf moet Charlotte, een dertigster, er niet aan denken om in te treden. Religieus is ze wel.

Ondanks de goede zorgen van zuster Bonaventura (bij de ingang van de kapel liggen steeds de gezangenboeken klaar, met genummerde bladwijzers en boekenleggers) ben ik direct tijdens de eucharistieviering de teksten al kwijt. De antifonen en refreinen van de psalmen zijn voor mij een nauwelijks te volgen wirwar. Hulpeloos probeer ik op mijn hoekje in het koor zo onopvallend mogelijk bij de juiste tekst te gera-ken, zodat ik een beetje kan volgen waar het over gaat. Intussen wisselen de nonnen staan en zitten in hoog tempo af, en ook dat probeer ik zo goed mogelijk bij te benen. En dan is er ook nog het gebruik van de Miseri Cordia, het opgeklapte 'zitje van barmhartigheid' waardoor je half kunt zitten, half kunt staan. Dat zitje sla ik maar helemaal over, want mijn tekst heb ik nog steeds niet gevonden.

In hun eigen dagindeling laten de Benedictinessen de Noon direct aansluiten achter de eucharistieviering, zodat ze voor de middag hun zogenoemde Kleine Uren (de Terts, de Sext en de Noon) al hebben gebeden. Hoewel er om halftwee nog een individuele lezing is (de lectio divina), houden ze daardoor in de middag meer tijd over voor hun werkzaamheden. Pas om halfvier begint de meditatie weer, direct gevolgd door de lezingendienst om vier uur en later op de dag, om kwart voor zes, de Vespers en om acht uur de dagsluiting.

Tralies

De nonnen van 'Fons Vitae' staan bekend om hun handbeschilderde kaarsen en dito iconen. Uit het hele land komen orders en in één van de gangen handelt zuster Bonaventura ze discreet af, naast de losse verkoop aan de deur. Het merendeel van de overige zusters zit achter het figuurlijke slot en komt praktisch nooit buiten, laat staan in contact met de gasten. Hoewel 'Fons Vitae' een slotklooster is, zijn de tralies waarachter de nonnen hun leven vrijwillig doorbrachten, verdwenen. Maar echt buiten komen de meesten slechts twee keer per jaar, voor een bezoekje aan de tandarts. En er is zuster Marie-Thérèse, de priorin, die wat meer buiten de deur komt. Zij zal bijvoorbeeld volgende week een bezoek aan Rome brengen. De tijd die de nonnen niet in de kapel doorbrengen, besteden ze in de boekbinderij, aan verzorging van zieke collega's (er is een eigen ziekenboek), de verzorging van de administratie van een missiecongregatie en de verzorging van de moestuin en de

Foto: Norbert Voskens

**KAN DAT EIGENLIJK WEL?
ZOMAAR AAN DE WIJN?
ZUSTER BONAVENTURA
WIKT MAAR GEDOOGT.**

kippen. De rest van de boerderij hebben ze er vijftig jaar geleden aan gegeven, omdat er te weinig handen overbleven voor het zware werk.

Koud terug van de Noon wordt het warme eten opgediend in het gastenverblijf. De maaltijden worden op een trolley de eetzaal binnen gereden door zuster Bonaventura. Koken hoeven de gasten niet zelf te doen, afwassen wel. In deze priorij eten de gasten niet samen met de nonnen, wat door alle gasten lichtelijk wordt betreurd. Het verhindert interactie. Anderzijds biedt het apart eten mogelijkheid tot enige joligheid. Dian, een pronte vijftigster, heeft vanochtend in de supermarkt in het dorp een fles rode wijn gekocht en trakteert. "Sommigen hier hebben daar behoefte aan", merkt ze op. Kan dat eigenlijk wel? Zomaar aan de wijn? Zuster Bonaventura wikt maar gedooft het, wenst smake-lijk eten en trekt zich terug. In no time gaan de gesprekken over wetenswaardigheden over het kloosterleven. Weetjes en vermoedens wisselen elkaar voortdurend af.

Charlotte en Wil (64) zijn eerder in kloosters te gast geweest. Stephanie en Dian nog nooit. Wil blijkt zelfs zeer regelmatig te gast te zijn bij de Benedictinessen en komt hier al jaren, meerdere keren per jaar. Ooit begon ze bij de Clarissen, maar daar werd de band met andere gasten te intens om er nog eens naar terug te gaan. Vanaf de eerste keer bij de Benedictinessen klikte het. Ook hier dreigde het een tijd lang te gezellig te worden, maar de zusters laten zich tegenwoordig weer minder in met de gasten. Wil komt voor het gebed en voelt zich hier thuis. Stephanie (29) is juriste. Na drie jaar Europees Recht wisselt ze binnenkort van baan. Deze zomer moet ze veel studeren om zich in het strafrecht bij te scholen. Dit najaar gaat ze bij een ander kantoor als advoca- te aan de slag en zin om op vakantie te gaan had ze niet. "Je hoort wel vaker dat studenten zich vlak voor belangrijke examens ter voorberei- ding terugtrekken in een klooster. Zoveel rust vind je nergens anders." De gebedsdiensten vindt Stephanie een prettige onderbreking van haar studie. "Na een uurtje of twee studeren moet je toch even iets anders doen. Eigenlijk komen die diensten mij dus wel goed uit." Het adres van de Benedictinessen werd haar aan de hand gedaan door het VVV in Den Haag. Die kwamen vrij snel met een lijstje van vijf kloosters op de proppen en over dit klooster hadden ze positieve verhalen gehoord.

Reprimandes

Terwijl de gasten wat onwennig aan de wijn zitten, ontvouwt Dian haar theorie dat mannen een streepje voor hebben bij zuster Bonaventura. Ze krijgen meer van haar gedaan. Tot die conclusie komt ze doordat zij- zelf maar mondjesmaat antwoord krijgt op haar vragen, terwijl die toch van grote eenvoud zijn. Zoals vanochtend, toen ze Bonaventura vroeg haar visie te geven op ootmoed, deemoed en stoutmoed. "Dat is toch niet zo ingewikkeld?" Tijdens de afwas komt de aap uit de mouw. Dian vindt dat deze zusters wel wat stoutmoediger zouden mogen zijn. Eer- der deze week was er ene zuster Rafaël van een andere orde te gast,

en die was veel doortastender en eigenzinniger dan de zusters hier. Persoonlijk heeft Dian aan stoutmoed geen gebrek. Ze is hier op dok- tersadvies voor haar rust, maar erg veel rust heeft Dian nog niet om zich heen weten te creëren. Vanmiddag wil ze de fiets van Charlotte nog eens lenen om naar het poppenmuseum in het dorp te gaan. En van het VVV heeft ze een mooie wandel- en fietsroute in de omgeving gekregen, die ze ook nog wil ervaren. De diensten volgt Dian naar eigen inzicht en als ze gaat, gaat ze in de dagkapel zitten. Van daaruit kunnen bezoekers de diensten volgen zonder dat ze de zusters kunnen zien. En omgekeerd. "De zusters zien namelijk alles", waarschuwt ze, "hoewel ze doen alsof het niet zo is." Dian heeft al verschillende reprimandes gehad. Steeds krijgt ze van zuster Bonaventura te horen dat ze zich niet netjes kleedt ('gisteren toen ik de tuin aan het wieden was') of op blote voeten in de kapel zit ('ik heb slippers aan en die schop ik uit'), wil ze dingen die niet mogen (meewerken in de moestuin), doet ze dingen die niet mogen ('ze hebben een heel grote tuin, maar het deel voor de gasten is wat klein') en bemoeit ze zich met dingen die haar niets aangaan ('de zusters hoesten veel, ze eten veel te weinig citrus- vruchten'). Het lijkt wel of Dian iets zoekt wat ze in geen enkel klooster zal vinden. Waardering oogst ze overigens wel voor de bloemen die ze plukt en overal op tafel zet.

Na de Vespers stapt Wil ineens op mij af. Resoluut, maar toch ook aar- zeland. "Hoe zal ik het zeggen? Nou, mijn opdracht is dus liefde. Ik ben zeer katholiek." Ze wil weten of ik over het klooster schrijf of over de mensen. Over de mensen. Ah, dat treft. Dus mijn opdracht is in zekere zin ook liefde! Sinds het overlijden van haar man kan ze zich eindelijk wijden aan het gebed. Ze woont sinds kort samen met Charlotte en twee studentes boven een pastorie. Charlotte en Wil bidden veel. Wil heeft erover gedacht om kluisenaar te worden, maar in overleg met haar geestelijk begeleider heeft ze besloten contemplatief te gaan leven. Hoewel ze graag in het klooster is, zou intreden niets voor haar zijn. Veel te veel regeltjes, en bovendien hangt Wil de leer aan van zowel St. Benedictus als de heilige Bruno. Daardoor bestaat er geen passend klooster voor haar.

Het is voor Charlotte en Wil zaak dat Charlotte een baantje vindt om in hun onderhoud te voorzien. Ze leven erg sober, dus een klein baantje volstaat. Charlotte was medisch assistente en topsportster tot ze enkele jaren geleden letterlijk ziek werd van haar eigen, rechtlijnige leefwijze. Ze was niet katholieker dan iemand anders, maar op dat moment wist ze ineens dat ze tot God moest gaan bidden. "Want hoe meer je bidt, hoe milder je wordt."

Als ik na twee dagen klooster weer de snelweg naar huis pak, kijk ik meewarig naar de auto's die elkaar op de linkerbaan bumper aan bum- per najagen. Mijn snelheidsmeter blijft steken op 80. **H**

Kloosterbezoek

Terwijl het kloosterbezoek toeneemt, loopt het aantal religieuzen in Nederland gestaag terug. In 1996 werden 51.959 daggasten en 78.397 overnachtingen geregistreerd bij in totaal 66 orden en congregaties die over gastenverblijven beschikken. In 1997 (de laatst beschikbare cijfers) liep het bezoek op tot 62.244 daggasten en 87.949 overnachtingen (een stijging van respectievelijk 20 en 12 procent).

Het totaal aantal kloosterlingen liep in de periode van 1988 tot 1998 terug met eenderde. Het aantal vrouwelijke religieuzen daalde van 16.759 in 1988 naar 11.235 op 1 januari 1998. Van die 11.235 maakte het grootste aantal deel uit van de actieve orden: 10.468, verdeeld over

83 orden en congregaties. De overige 767 maakten deel uit van 51 con- templatieve orden of kloosters.

Nederland kent vijftien zelfstandige broedercongregaties, met op 1 oktober 1998 925 leden. De grootste groep mannelijke religieuzen, 2884 in totaal, is te vinden in de 39 broederorden en -congregaties. Tot slot telt Nederland negen contemplatieve orden met (op 1 januari 1998) 222 monniken. De gemiddelde leeftijd van de Nederlandse religieuzen is 76 jaar. Ondanks de hoge gemiddelde leeftijd ontvangt negentig procent van de orden met een gastenverblijf ook daadwerkelijk gasten.

Bron: KASKI, instituut voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek, studie en advies

Ik droom nooit
leuk. Ik heb
maar vier keer
in mijn leven
leuk gedroomd.

Puur, lief, kwaad, bang. Zo zingt Frédérique Spigt op haar tweede Nederlandstalige cd 'Droom'. En zo toont ze zich in een gesprek met Humanist.

"Ik ben niet met zingen begonnen omdat ik iets over wilde brengen bij het publiek. Ik ben ermee begonnen omdat ik het leuk vond. Maar inmiddels is het noodzaak geworden. Het zingen zelf misschien nog niet eens zozeer, maar wel het schrijven van mijn teksten. Ik vind het gewoon ontzettend fijn om te componeren en teksten te schrijven, omdat het een soort schuilplek is waarin je tegen jezelf praat. Als andere mensen daar iets van verstaan, is dat natuurlijk hartstikke leuk. Het geeft je op die manier ook bestaansrecht. Maar ik heb niet de missie om iets uit te dragen. Ik doe het eigenlijk meer voor mezelf dan voor een ander. Dat anderen mijn teksten mooi vinden of er bepaalde dingen uithalen, stoort me niet. Ik heb, geloof ik, niet zo veel geheimen."

Frédérique Spigt (41), voor intimi Fré, groeide op in Rotterdam. Aanvankelijk richtte ze zich aan de kunstacademie op tekenen en schilderen, om medio jaren tachtig voor de muziek te kiezen. Ze kreeg naam in de wereld van de rock als leadzangeres van de vermaarde band 'I've got the Bullets'. In 1996 doorbrak ze de traditionele rock met de cd 'Frédérique Spigt con La Piccola Orchestra', waarin de rockgitaren van 'I've got the Bullets' grotendeels vervangen werden door een strijkkwartet. Achteraf gezien kwam de definitieve ommekeer toen ze in 1998 op het nationaal songfestival het door Huub van der Lubbe (de Dijk) geschreven liedje 'Mijn hart kan dat niet aan' zong. Spigt won het songfestival niet, maar besloot wel om haar eerste Nederlandstalige cd te maken. In februari 1999 verscheen 'Engel', een verzameling zelfgeschreven liedjes die op niveau laveert tussen de thematiek rond leven en dood. Strijkers namen ook op deze cd een prominente plaats in. Later deze maand verschijnt Spigts tweede Nederlandstalige cd, getiteld 'Droom'. Een kwart van de liedjes wordt nog steeds begeleid door een strijkkwartet, maar al met al noemt ze het totaalprodukt 'heavier' dan haar vorige cd. "Ik kon het niet laten om toch weer voor rockinvloeden te kiezen", zegt ze. 'Droom' is er daardoor overigens niet minder sterk op geworden. Inhoudelijk is de cd, net als 'Engel', een zeer persoonlijk statement.

Je hebt ooit eens gezegd dat schrijven 'tobben' is. Is zingen dat ook?

"Schrijven is tobben en zingen ook. Ik vind het hele leven eigenlijk wel tobben. Ik heb een heel negatief beeld van het mensdom. Hoe dat komt, weet ik eigenlijk niet. Maar laat ik het zo zeggen: ik vind mensen eigenlijk niet leuk. In het algemeen dan. Ik vind dat ze vaak heel dom zijn en dat beangstigt me. Ik stoor me er vooral aan dat de meerderheid van mensen altijd maar weer beter wil worden dan een ander."

Die behoefte om beter te worden dan een ander heb jij niet?

"Natuurlijk. Ik hoor zelf ook bij de massa. Dat is wel jammer, maar aan de andere kant is het ook wel goed. Anders zou ik me eenzaam gaan voelen en ik ben bang voor eenzaamheid. Het zit heel ingewikkeld in elkaar. Aan de ene kant vind ik mensen niet leuk, maar ik zoek ze toch op. Gelijkgestemden dan. En zelfs dat is ingewikkeld. Laatst luisterde ik naar een liedje van Chet Baker. Dat

heette 'My foulish heart'. Dat ging over gevoelens hebben voor een ander. Nou, als er iets ingewikkeld is, dan is het dat wel. Gevoelens voor een ander hebben, heeft altijd consequenties. En je bent toch weer gedoemd om die consequenties zelf uit te zoeken. Ben je weer op jezelf aangewezen - weer een bepaalde vorm van eenzaamheid."

Je bent wel een doemdenker, hè?

"Dat ben ik. Maar ik probeer er vanaf te komen. Naast het schrijven van teksten en het zingen, schilder en teken ik ook. Dat zijn de enige momenten voor mij dat ik even vergeet wat er om me heen gebeurt. Dan hoef ik niet zoveel na te denken. Dat is mijn therapie. Het is dat dope zo slecht is, maar als er een gezonde dope zou zijn, waarin je bijvoorbeeld een lobotomie-effect zou kunnen bewerkstelligen, dan zou ik het beslist nemen."

Is jezelf zijn de sleutel tot succes?

"Jezelf zijn vind ik een vereiste. Maar wat is succes hè? Ik vind: als je heel dicht bij jezelf kunt blijven en daarbinnen ook dingen kunt maken, dan mag dat wel succes heten. Succes heeft voor mij in ieder geval niets met verkoopcijfers te maken."

Toch heb je je ooit eens in een interview laten ontval- len dat je het moeilijk vindt om met jezelf te leven.

Je zei over jezelf: 'ik ben een kapstok, altijd kritisch, niet zoet genoeg, ik moet me steeds opnieuw bewijzen en kom nauwelijks toe aan innerlijke rust.' Waarom vind je het zo moeilijk om met jezelf te leven?

"Ik ben natuurlijk een vat vol chemicaliën. Ik kan heel emotioneel reageren op dingen. Zo ben ik altijd geweest, ik vrees dat dat in mijn DNA zit. Ik denk dat er al veel onontkoombaars in een mens zit als-ie geboren wordt."

En twintig jaar geleden, toen niemand nog sprak over DNA, wat had je toen op die vraag geant- woord?

"Dan had ik inderdaad niet gezegd dat ik een vat vol chemicaliën was. Waarschijnlijk had ik gewoon gezegd dat ik het moeilijk vond om met mezelf te leven. Ik was toen nog veel meer zoekende dan op dit moment. Nu heb ik wel geleerd om iets beter om te gaan met Frédérique Spigt."

Niet goed jezelf kunnen zijn: in hoeverre heeft dat met je verleden te maken?

"Iedereen heeft natuurlijk zijn bagage. Op zich heb ik een goede jeugd gehad, maar ik was wel een moeilijk kind. Ik denk wel eens dat ik gewoon een ADHD-kind was. Plus dat ik altijd al een androgyn type ben geweest en als je androgyn bent, kom je vanzelf dingen tegen in jezelf. Ik heb me altijd een outsider gevoeld. Waarom? Omdat ik zo beschouwend ben. Ik zie, voel en ruik alles. Ik ben heel erg prikkelgevoelig. Daar ben ik op de één of andere manier ontvankelijk voor. Dat werkt natuurlijk niet in je voordeel als je probeert jezelf te zijn."

Foto's: Adrienne M. Norman

Je moeder heeft vroeger in een Jappenkamp gezeten en dat nooit goed kunnen verwerken. Je zou dus kunnen zeggen dat zij ook nooit zichzelf heeft kunnen zijn. Herken je iets van een Tweede Generatie-problematiek bij jezelf?

"Volgens mij zit het zo in elkaar. Als je ouders zoiets gruwelijks meemaken - mensen verliezen en in zeer mensonterende situaties terecht komen - dan komen ze daar nooit meer overheen. Als je het kind bent van zulke ouders, dan ben je volgens mij ook niet in staat om bij gevoel te komen. Omdat je dat altijd hebt weg moeten stoppen. Ik geloof dat er rondom mensen die echt in een traumatische situatie terecht zijn gekomen een mist voor het leven optrekt. Dat voelen kinderen natuurlijk ook. Mijn moeder was inderdaad iemand die altijd ziek was, heel weinig zei en nooit klaagde. Als kind voel je dat daar iets niet klopt. Het heeft lang geduurd voordat ik de Tweede Generatie-problematiek serieus nam. Mijn halfzus zat bij het Werktheater en heeft ooit aan een stuk gewerkt over slachtoffers van de Tweede Generatie. Toen ik die uitvoering zag, vielen de schellen van mijn ogen. Ik realiseerde me ineens dat ik het altijd had gebagatelliseerd, zo van: 'onzin, die Tweede Generatie-slachtoffers'. Typisch Rotterdamse reactie. Toen zag ik voor het eerst de impact onder ogen: 'Ik heb nooit goed met gevoelens om kunnen gaan, vandaar dat ik vroeger zo agressief uit de hoek kon komen!' Ik heb dat nu meer onder controle. Je wordt ouder. Dat is een kwestie van inzicht krijgen. Je kunt wel bang zijn voor jezelf, maar je kunt tegelijkertijd jezelf ook beter leren kennen en daarmee dingen onder controle krijgen. Ik heb een heel ingewikkeld gevoelsleven en het heeft lang geduurd voordat ik besepte dat dat inderdaad deels door de geschiedenis van mijn moeder komt."

IK HOOR BIJ DE MASSA. DAT IS JAMMER, MAAR OOK WEL GOED. ANDERS ZOU IK ME EENZAAM GAAN VOELEN EN IK BEN BANG VOOR EENZAAMHEID.

Hoe ga je nu met agressie om?

"Vroeger ging ik dan met m'n ogen dicht een stuk op de motor rijden of ik richtte mijn agressie op anderen. Nu beseft ik dat je daar weinig mee opschiet. Als ik nu agressief of kwaad ben, huil ik alleen."

Je nieuwe cd heet 'Droom'. Welke rol spelen dromen in je leven?

"Ik moet eerlijk zeggen, ik heb altijd nachtmerries. Ik droom nooit leuk. Ik heb maar vier keer in mijn leven leuk gedroomd. Misschien heeft de keuze om iets met dromen te doen onbewust wel iets met mijn getob over het leven te maken. Het leukste zou zijn, als je het leven droomt. Dan heb je het voor je eigen gevoel wat beter in de hand allemaal. Aan de andere kant is het thema droom natuurlijk een hele fijne kapstok, waar je veel leuke dingen mee kunt doen. Dagdromen, nachtmerries en hallucinaties vallen voor mij allemaal onder de noemer 'droom'. Ik heb een heel grappig liedje geschreven over het moment dat ik zelf dood ben, maar dat ik nog wel kan horen. Ze zeggen namelijk dat je gehoor het zintuig is dat het langste blijft werken. Daar heb ik een enorme joke van gemaakt. Dat dit liedje tijdens mijn begrafenis wordt gedraaid en dat ik mezelf dan hoor zingen: het is een groot verlies. Hahaha. Daar heb ik nou plezier in."

Je zei ooit: Ik droomde dat mijn moeder genezen was en dat ze op mijn rug in slaap viel. Toen ik wakker werd, bleek ze overleden te zijn. Is dat één van die vier mooie dromen, waar je het net over had?

"Nee. Het gekke is dat ik me die mooie dromen niet meer kan herinneren. Ik moet mezelf ook corrigeren: ik denk dat die droom over mijn

Lezersactie

Mercury Records stelt tien exemplaren van de cd 'Droom' van Frédérique Spigt ter beschikking aan de lezers van Humanist. Als u kans wilt maken op deze cd, stuur dan vóór 1 november een kaartje naar de redactie, postbus 75490, 1070 AL, Amsterdam.

moeder geen echte droom was. Dat was meer iets telepathisch, daar geloof ik wel in. Dat je in je onderbewustzijn al afscheid van iemand kunt nemen die komt te overlijden. Zeker van mensen die heel dicht bij jezelf staan. Dan is er een soort navelstreng. Ik heb kort daarvoor overigens nog zo'n ervaring gehad. Toen was mijn moeder al stervende. Heel bizar was dat. Ik was op vakantie in Zuid-Frankrijk en droomde dat ik op de fiets zat met een telefoon, maar die telefoon deed het niet. Uiteindelijk kwam ik terecht bij een jong meisje, die ik mijn ring gaf, terwijl ik wist dat dat meisje zou overlijden. In die droom voelde ik me daar heel schuldig over - dat ik iets weg gaf in de wetenschap dat ik het toch snel weer terug zou krijgen, omdat ze dood zou gaan. Ik werd uiteindelijk wakker van de telefoon. Ik wist gelijk dat het voor mij was. Het bleek een vriendin te zijn en die vertelde dat mijn moeder op sterfen lag. Zo vreemd. Ik werd van die bijzondere ervaring gek genoeg heel blij, omdat ik het gevoel kreeg dat ik contact met haar had gemaakt. Al die ideeën over een hiernamaals kloppen volgens mij niet, maar ik kreeg toen wel het gevoel dat er iets is dat sterker is dan wij hier gewoon op deze aarde in onze huls. Dat vond ik heel geruststellend."

Heb je daar ook iets mee gedaan op je cd?

"Ja. Juist omdat het een droom was die geen droom was. Ik heb er een heel mooi liedje over geschreven. Het heet: 'Ga maar vast vooruit'. Ga maar vast vooruit
Wees maar niet bang.
Ga maar liefste, ga maar vast.
Je ligt hier al zo lang.

Want als je zegt: ga maar vast vooruit, betekent dat dat ik zelf ook nog kom. Dat ik ergens heenga en iemand later weer tegen zal komen."

Wanneer heb je voor het laatst gedroomd?

"Pffff. Dat weet ik niet meer, hoor. Ik weet wel dat ik regelmatig een terugkerende droom heb. Dan ga ik terug naar de 'Bullets'. Dat er dan een reünie is en dat ik moet spelen, maar de teksten niet meer ken. Verschrikkelijk."

Is dat je grootste angst?

"Nee, absoluut niet. Maar misschien is teruggaan wel mijn grootste angst. Terug naar vroeger. Dat schiet namelijk niet op. Voorwaarts!" **H**

Frédérique Spigt toert tot eind december dit jaar met haar gelijknamige theaterprogramma 'Droom' door het land. Meer informatie over de speeldata en haar nieuwe cd is te vinden op internet: <http://www.mojotheater.nl>

Wat onderscheidt jou van niet- humanisten?

Hij maakt er geen geheim van dat hij in alle vrijheid wil kijken naar bestuurlijke politieke posten die vrijkomen. Ondertussen doet hij van alles en nog wat, onder meer op humanistisch terrein. Gesprek met Jacob Kohnstamm na zijn sabbatical.

Nog altijd kabbelen de golven van de Middellandse Zee tegen zijn boot, maar het geluid ervan heeft Jacob Kohnstamm al een poos niet meer gehoord. Dik een jaar geleden zette de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken van Paars 1 een punt zette achter zijn sabbatical. Zonder veel moeite verschijnen de beelden weer op zijn netvlies: een maand of tien zeilde hij over de Middellandse Zee, samen met zijn vriendin, om te ontdekken wat het is om zonder agenda te leven. Al vanaf dag één was het hem duidelijk hoe dat moest, zo zonder agenda. Maar helemaal 'unplugged' was hij niet: naast drie kisten met ongelezen boeken waren ook laptop en GSM aangemonsterd. Een paar keer moest hij terug naar Nederland, onder meer om mee te dingen naar de functie van burgemeester van Utrecht, maar in die stoelendans trok de PvdA aan het langste eind.

Het gros van de mensen neemt een sabbatical omdat de frustratie in werk of privé te hoog is opgelopen. Zo niet Kohnstamm. Hij wordt dan ook enigszins nijdig als mensen hem vragen of zijn sabbatical hem heeft veranderd. En of het aan de verwachtingen heeft voldaan. "Ik had geen doelen gesteld die ik kon afvinken of zoiets. Ik wilde alleen een jaartje weg. Ik ben niet veranderd en dat was ook niet de bedoeling. Mijn genen zitten nog allemaal op hun plaats en ik had er niets op tegen gehad om bij terugkomst gewoon weer verder te gaan in de politiek."

Maar de vraag naar staatssecretarissen is niet groot in Nederland, reden waarom Kohnstamm nu andere dingen doet. Hij zit in de Eerste Kamer als lid van de D66-fractie. Hij noemt zichzelf een semi-prof, want het kamerwerk kost hem niet meer dan twee dagen in de week. Die relativering doet vermoeden dat méér hem ook wel had gesmaakt. "Vorig voorjaar kwam ik terug. In het najaar dacht ik: ik ga niet zitten wachten op een grote politieke klus. Daar heb ik het geduld niet voor en ik ben er absoluut te trots voor. Ik wilde van de uitkering af die je als oud-politicus krijgt en heb toen bij Jos Staatsen van Boer en Croon Procesmanagement aangeklopt en daar werk ik nu ook voor. Tegen de organisaties waar ik voor werk heb ik duidelijk gezegd: 'Ik vind het leuk om dit te doen, maar als Barcelona denkt dat ik de geschikte man ben om Van Gaal op te volgen, dan ga ik'."

Al dat moois

Als prominent lid van het Humanistisch Verbond werd Kohnstamm afgelopen winter gevraagd om commentaar te leveren op de 21 stellingen waarmee het HV de 21ste eeuw in wil. Met deze stellingen, gebundeld in het boekje 'Werken met Waarden', wil het HV het morele debat over de sociale organisatie van ons land aangaan. Door ziekte raakte hij op het laatste moment verhinderd. Toch wil hij er graag wat over kwijt. "Ik heb het boekje gelezen. Die 21 stellingen gaan hoofdzakelijk over optimale individuele ontplooiing en onderlinge solidariteit. Mijn vraag is: hoe schep je de randvoorwaarden voor al dat moois? Met andere woorden: hoe zorgt een samenleving er via collectieve besluitvorming voor dat dingen goed terechtkomen? Daar wordt in 'Werken met Waarden' met geen woord over gerept. Ik vind dat het een organisatie als het HV zou passen om een oordeel te hebben over het moeizame geploeter van publieke figuren en hun organisaties, de politieke partijen. Niet in de zin van 'VVD zus en SP zo'. Maar om tot ontplooiing en solidariteit te komen, moeten er democratische besluiten genomen worden die de randvoorwaarden daarvoor scheppen.

Solidariteit moet je afdwingen via een vorm van collectieve besluitvorming, dat kan niet anders."

Precies die collectieve besluitvorming komt volgens Kohnstamm in het nauw. "Om die 21 stellingen vlees te geven heb je een orgaan nodig dat die solidariteit organiseert. Wie doet dat? 'De overheid' bestaat niet. Die moet worden gevuld met ideeën en mensen. Tot nu toe leverden de politieke partijen die grondstof aan de overheid. Maar politieke partijen zitten precies in de hoek waar constant klappen vallen. Ik proef nog wel een soort basisvertrouwen in de bestuurder, of de overheid, hoewel daarover ook wordt gegniffeld en gezegd 'ze doen maar, fuck you'. Een soortgelijk vertrouwen bestaat langzamerhand niet meer in politieke partijen. In de ogen van veel mensen staat

de traditionele leverancier van ideeën voor het collectief op het randje van faillissement. Als dat zo is, kun je je mooie 21 stellingen aan je laars lappen. Ik denk na over wat we daaraan moeten doen en ik heb nog geen begin van een oplossing."

HUMAN-petje

Sinds een klein jaar is Kohnstamm voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie (NVVE). Tijdens een kennismakingsronde kwam hij hernieuwd in aanraking met het Humanistisch Verbond, een 'partner in crime' inzake euthanasie. Voorzitter van de Humanistische Omroep (HUMAN) werd hij toen directeur Jan Haasbroek hem daarvoor vroeg. "Ik was al jaren snurkend lid. Ik ken het humanistisch gedachtengoed al lange tijd en heb ja gezegd tegen Jan. Als ik met een HUMAN-petje op naar uitzendingen van de HUMAN kijk, denk ik vaak 'dat is typisch humanistisch'. Laatst zag ik een prachtige documentaire over het proces tegen Adolf Eichmann. Aan het eind van de uitzending vond ik Eichmann nog steeds geen sympathieke figuur, maar hij was wel veel dichterbij gekomen dan ik prettig vind. Voor een oordeel over Eichmann heb ik nu minstens vier zinnen nodig, terwijl ik er vóór de uitzending maar één nodig had. Dat vind ik knap: mensen die reflectie weten te brengen, die nuanceren over zichzelf en anderen. Zo zag ik onlangs ook twee langzame uitzendingen over een dorpje in Oost-Duitsland, tien jaar na de Wende. Vóór de uitzending vond ik die Stasi-'diehards' klootzakken. Het zijn nog steeds niet mijn vrienden, maar ik weet nu dat we het de hervormers waanzinnig moeilijk maken en daarmee de die-hards in de kaart spelen. Dat werd mooi

in beeld gebracht. Wat niet wegneemt dat bijvoorbeeld de VPRO het ook had kunnen maken.

Dat is ook typerend voor de positie van het Humanistisch Verbond overigens. Het is niet helemaal duidelijk wat het onderscheidend vermogen is. Waarin zit precies het humanisme? Wat onderscheidt jou als verklaard humanist van niet-leden van het Humanistisch Verbond? Dat vond ik ook zo vreemd toen ik me opgaf als lid. Ik dacht eigenlijk: 'Ik ben het, is dat niet genoeg?'"

De belangrijkste vraag voor het Humanistisch Verbond is volgens Kohnstamm dan ook hoe groot het clubgevoel is, of moet zijn. "Het gaat niet fout met het humanisme, maar wel met de organisatiegraad van het humanisme in Nederland. In een zich steeds verder individualiserende samenleving is een losse, netwerkachtige organisatievorm de enige die zal overleven. Maar dan moet je wel de goede vertaalslag vinden naar leden en sympathisanten. Met zo'n boekje als 'Werken met waarden' en zo'n 'Zinloos kaartje tegen geweld' - prachtig vind ik dat - lukt dat wel. Toch zie je de ledentallen van algemene organisaties zoals het HV overal afnemen, terwijl 'one issue-organisaties' groeien. De NVVE bijvoorbeeld heeft 103.000 leden. Dat is meer dan de grootste politieke partij in Nederland! De verklaring? Voor één thema kun je radicaler zijn en misschien meer fanatisme in het spel brengen. Je kunt lekker vechten." **H**

Het Boekje 'Werken met waarden' is te bestellen bij het HV, tel. 020-5219000

Algemene Ledenvergadering op 18 november 2000

Praat mee over de toekomst van het HV en kom naar de ALV

Het hoofdbestuur nodigt de leden van het Humanistisch Verbond uit voor de Algemene Ledenvergadering, die op zaterdag 18 november wordt gehouden in Vergadercentrum Hoog Brabant te Utrecht, Radboudkwartier 23 (Hoog Catharijne).

De ochtend is gereserveerd voor de ALV. Op het programma, dat om 10.30 uur begint, staan de jaarrekening, een tussenrapportage over het beleid 2000, de begroting 2001, de meerjarenbegroting en bestuursverkiezingen. In het middagprogramma gaan we verder in de toekomst kijken. Uit de concept-meerjarenbegroting blijkt dat de inkomsten de kostenstijgingen niet bijhouden. Als we in de toekomst een gezonde financiële huishouding willen behouden, moeten we kritisch naar onze huidige kerntaken en activiteiten kijken. We willen het jaar 2001 uittrekken om dat grondig en zorgvuldig te doen en we betrekken de leden graag in een vroeg stadium bij dit proces.

We gaan in dat middagdeel op een actieve manier in de toekomst kijken en hopen daar met u een aantal scenario's voor de toekomst te bespreken. Die scenario's gaan we vervolgens uitwerken om op de ALV van 2001 besluiten te kunnen nemen over de verdere koers van het HV. Wilt u meepraten over de toekomst van het HV? Kom naar de ALV!

Spelregels ALV

- Groepen van minimaal 15 leden en/of afdelingen kunnen voorstellen indienen en amenderen.
- Voorstellen kunnen tot uiterlijk vier weken voor de ALV worden ingediend.
- Amendementen kunnen tot uiterlijk twee weken voor de ALV worden ingediend.
- Alleen leden hebben stemrecht op de ALV.
- Een lid kan zijn/haar stem uitbrengen door een schriftelijk daartoe gevolmachtigd ander lid.
- Een gevolgmachtigd lid mag ten hoogste twee stemmen uitbrengen. Een machtigingskaart is op te vragen bij het directiesecretariaat.

Opgavebon

Naam:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnr.:

geeft zich op voor de ALV 18 november 2000:

☐ ochtend

☐ middag

☐ hele dag

Lunch (gratis) ja / nee*

*doorhalen wat niet van toepassing is. Deze bon invullen, uitknippen en opsturen naar het Humanistisch Verbond, t.a.v. directiesecretariaat, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam. U krijgt de stukken dan toegestuurd.

Natuurlijk word
ik op dit
moment minder
gepruimd.
De gekte is
helemaal
losgebroken.

Bewust baanlozen zweren bij hun vrijwilligerswerk, omdat ze dat zinnvoller vinden. De maatschappij wil hen onder invloed van de krappe arbeidsmarkt liever aan betaald werk helpen.

De krappe arbeidsmarkt heeft veel bewust baanlozen in een kwetsbare positie gebracht. Het is gemakkelijker geworden om hun vrijwilligerswerk in te ruilen voor een betaalde baan. Dus waarom zouden ze nog van een uitkering moeten leven? Nergens voor nodig, zo oordeelt de overheid. Via talloze trajecten wordt geprobeerd zoveel mogelijk baanlozen richting betaalde arbeid te loodsen.

Ten tijde van de massawerkloosheid, rond 1980, had het aan het werk zetten van deze groep lage prioriteit. Toen wemelde het in Nederland van de ideële stichtingen, winkeltjes voor natuurvoeding en tweedehands spullen waar mensen met een uitkering vrijwillig werkten. Door de groeiende werkgelegenheid zijn deze autonomen, zoals de groep ook wel wordt genoemd, sterk in aantal teruggelopen.

Bert van Wakeren (39), Marly Crijns (44) en Thea Roelfs (38) hebben alle drie de hoogtijdagen van de autonome beweging meegemaakt. Anno 2000 verschillen ze in hun bereidheid om betaald werk te verrichten. Ziet Van Wakeren zijn bijstandsuitkering nog altijd als minst slechte alternatief ('een beroerd geregeld basisinkomen'), Crijns is na jaren bijstand gezwicht voor een gesubsidieerde arbeidsplaats, terwijl Roelfs haar vrijwilligerswerk altijd heeft gecombineerd met betaalde arbeid. Eén ding hebben ze gemeen: ze vinden dat betaling weinig tot niets zegt over de zinvolheid van werk. Is het werk zinnig, maar niet winstgevend, dan moet de overheid maar bijspringen met een bijstandsuitkering. De sollicitatieplicht die daaruit voortvloeit, beschouwen autonomen als een gedrocht. Werken? Okay, maar dan wel op een plek waar ze iets bijdragen aan een betere wereld.

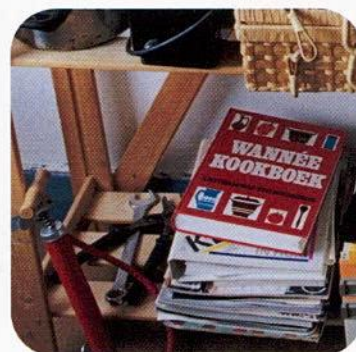
Bert van Wakeren: "Vijf procent van het betaalde werk heeft betrekking op de primaire levensbehoeften, de rest is er om elkaar bezig te houden. Iedere dag stress en hoge werkdruk om dingen te kopen die eigenlijk niet nodig zijn. Gevolg: we hebben één miljoen WAO'ers. Dat aantal stijgt nog ondanks alle maatregelen. En met het milieu is het nu al over het randje, want de chemische cocktail die we gecreëerd heb-

ben, kun je niet even stoppen op het moment dat men erachter komt dat er een ernstig probleem is." Als medewerker van gaarkeuken Den Troag heeft hij veel autonomen in zijn klantenbestand. De reizende kookgroep serveert biologische vegetarische maaltijden bij acties en bijeenkomsten tegen uitwassen van de consumptiemaatschappij. Van Wakeren doet principieel niet mee aan wat hij 'die kermis' noemt. Hij heeft er geen enkel probleem mee dat zijn uitkering voortvloeit uit een economisch systeem dat hij afwijst. "Ik sta op een fatsoenlijke manier in de maatschappij en ik werk. Dus mag ik ook gebruik maken van mijn bijstandsuitkering."

Tig tonnen

De cliëntèle van Marly Crijns vormt al meer een dwarsdoorsnede van de Nederlandse bevolking. Studenten, minima en andere koopjesjagers kunnen twee keer per week terecht bij de stichting Overal, een tweedehands warenhuis in Nijmegen. Het wordt op democratische wijze bestierd door gesubsidieerde arbeidskrachten en vrijwilligers, van wie sommigen een psychiatrische achtergrond hebben of ex-gedetineerd zijn. De opbrengst gaat naar de Derde Wereld. Crijns voelt zich er als een vis in het water. Ze houdt van het afwisselend werken met handen en hoofd. En ze is blij dat ze dat niet hoeft te doen in de gangbare hiërarchische structuren van de reguliere arbeidsmarkt, want met autoriteit heeft ze moeite. Net als Van Wakeren vindt Crijns de inhoud van het werk belangrijker dan wat iemand is of hoeveel iemand verdient. "De verhouding tussen arbeid en inkomen klopt niet. Het is belachelijk dat een dokter tig tonnen per jaar verdient, terwijl hij toch al meer bevrediging uit zijn werk haalt dan een vuilnisman met een laag inkomen." Voordat Crijns een WIW-baan accepteerde, leefde ze twintig jaar van de bijstand. Dat die sociale uitkering niet in het leven is geroepen voor de ondersteuning van vrijwilligerswerk, maakt haar niet uit. "Ik heb altijd geprobeerd om een zinnig steentje bij te dragen aan de maat-

**HET IS BELACHELIJK
DAT EEN DOKTER
TIG TONNEN PER
JAAR VERDIENT,
TERWIJL HIJ TOCH AL
MEER BEVREDIGING
UIT ZIJN WERK
HAALT DAN EEN
VUILNISMAN.**

schappij. Lang niet al het betaalde werk is zinnig. Werken in de gezondheidszorg en het onderwijs is zinnig. Maar heel wat ander werk is mens- en dierenvriendelijk. Er is een geweldig overschot aan kleren, dat gaat zo de kraak in omdat er geen markt voor is."

Vanuit gedachten over rechtvaardigheid en een betere wereld brak Thea Roofls (38) begin jaren tachtig haar studie theologie af. Maar Roofls had vanwege haar Duitse nationaliteit (ze verbleef nog maar kort in Nederland) geen recht op een bijstandsuitkering. Ze koos voor uitzendwerk in combinatie met een onbetaalde functie als boekhoudster bij de Verenigde Arbeid Kollektieven (Vakgroep) in Utrecht. Deze idealistische woonwerkgemeenschap omvatte destijds twee panden, een schip, een boerderij in Frankrijk en een denktank.

"Ik kan er helemaal niet tegen om beelden van hongersnoden te zien", aldus Roofls. "Als kind voelde ik me er zelfs medeverantwoordelijk voor, omdat ik me realiseerde dat onze voorvaders die gebieden gekoloniseerd hebben. Ik had het gevoel dat ik bij toeval in het goede deel van de wereld woonde en voelde mij daar schuldig om. Ik vind dat er juist in dit deel van de wereld dingen moeten veranderen om tot een eerlijker verdeling te komen. Ik heb het dan over een bewustzijnsverandering om over het verantwoordelijk omgaan met mensen, milieu en middelen. Je moet je steeds afvragen: waarom doe ik dit, wat voegt het toe aan de wereld, doe ik niemand tekort. Aan alles wat je doet ligt een keuze ten grondslag en je zou ook anders kunnen kiezen. Hoe je dan kiest moet jij weten, als het maar echt bewust gaat."

Roofls is nu hoofd van een vestiging van De Manie Groep, een landelijk opererend samenwerkingsverband van accountants, belastingadviseurs en administrateurs. De Manie is voornamelijk actief in de sector kunst en cultuur en heeft daarnaast een aantal maatschappelijk betrokken ondernemers in zijn klantenbestand. Financieel is ze erop vooruitgegaan, maar naar eigen zeggen hoeft ze niet het onderste uit de kan.

"Ik heb nu natuurlijk een hoger inkomen dan het minimumloon, waar ik overigens prima van rond zou komen. Het klinkt misschien arrogant, maar ik had heel rijk kunnen worden. Er is werk zat in mijn branche. Ik had zo registeraccountant kunnen worden als ik mijn prioriteiten anders had gelegd."

Wel is het pure vrijwilligerswerk er door de bedrijfsactiviteiten een beetje bij ingeschoten. Roofls zit in een paar besturen en verricht hier en daar gratis hand- en spandiensten. "Het kost behoorlijk wat inzet en energie om onze organisatie op te bouwen, en daar gaat dan ook veel onbetaalde tijd in zitten." Voor haar is commercie noodzakelijk. "Ik vraag de leraar Engels in mijn klantenbestand ook niet om gratis les te komen geven. Wil je als onderneming continuïteit garanderen, en dat moet wel zodra anderen van je afhankelijk zijn, dan moet je ook hogere inkomens kunnen betalen. Met de jaren ben ik rationeler geworden, maar de oorspronkelijk rode draad is er nog steeds."

Zweep

Van Wakeren blijft daarentegen principieel vasthouden aan een bestaan als fulltime vrijwilliger. Hij houdt zich ver van de commerciële sector omdat hij vindt dat kwaliteit boven winstgevendheid moet staan. Maar hij stelt vast dat de samenleving andere keuzes maakt. Zakelijkheid wint terrein op idealen. "Natuurlijk word ik op dit moment minder gepruimd. De gekte is helemaal losgebroken. Iedereen moet zich richten naar het economische systeem waarin alles draait om winstgevendheid. Kort geleden bepleitten SP-kamerleden betere betaling van mensen met een Melkertbaan. Want zij verrichten niet alleen 'additioneel werk', zoals ooit is afgesproken, maar dragen ook verantwoordelijkheid. En wat antwoordt minister Vermeend? 'Dan moeten ze doorstromen naar andere betaalde banen.' De sociale diensten proberen bewust baanlozen met een zweep richting betaalde arbeid te jagen."

In Sittard, de thuisbasis van mobiele gaarkeuken Den Troag, bedongen Van Wakerens geestverwanten na lang aandringen een tijdelijke onthef-fing van de sollicitatieplicht. Maar bij andere Nederlandse gemeenten kregen ze dat niet gedaan.

Een ideële organisatie als de stichting Overal ondervindt de gevolgen van het beleid om zoveel mogelijk mensen uit het bijstandscircuit te halen aan den lijve. Het is al lang moeilijk vissen in de vijver van vrijwilligers. Veel medewerkers gaven de afgelopen jaren de voorkeur aan betaald werk onder het motto 'Ik profiteer van de samenleving, ik moet toch mijn eigen brood verdienen.' Om die reden werd besloten om te gaan werken met een vaste kern van gesubsidieerde arbeidskrachten en daaromheen een groep parttime vrijwilligers. Volgens Crijns is dat nadelig voor de bedrijfsvoering. Vroeger wist bijna iedereen wat er op de werkvloer speelde, nu alleen nog de harde kern.

Crijns accepteerde als laatste van het team een gesubsidieerde baan. Met enige tegenzin. "Op een gegeven moment werden ze bij de sociale dienst gewoon te lastig, wilden ze me per se in een of ander traject hebben. Ik wou niet weg bij de Overal, dus heb ik hier maar die WIW-baan genomen." Niet dat er voor haar gevoel veel aan haar bestaan is veranderd. Officieel is ze nu 'medewerker kleine spullen'. "Een beetje fake, want ik doe veel financiën en beleidsdingen. Mijn contactpersoon bij de sociale dienst weet precies hoe het bij mij zit, maar die maakt zich niet zo druk. Gesubsidieerd werk is ook alleen maar een bedenkfel om de officiële werkloosheidscijfers omlaag te krijgen. Ik doe hetzelfde werk, alleen komt het geld uit een ander potje en krijg ik een paar honderd gulden per maand meer." Dat financiële voordeel heeft voor Crijns niet de doorslag gegeven om het bijstandscircuit te verlaten, want ze vond dat ze niets tekort kwam. "Ik heb geen behoefte aan luxe."

Bijstandsgerechtigde Van Wakeren moet het maandelijks met minder zien te rooien, maar is dik tevreden. Eten wordt bij boeren of via de voedselcoöperatie aangeschaft, en dat scheelt in de prijs. Hij kan regelmatig naar de kroeg en gaat af en toe uit eten. "En als ik met Den Troag naar de Baltische staten of Sint Petersburg reis, wat let mij dan om er een weekje aan vast te plakken? Dat zijn zeg maar de secundaire arbeidsvoorwaarden. Ik heb alles wat mijn hartje begeert." H

Aantallen

Het huidige aantal bewust baanlozen is moeilijk vast te stellen, aldus Raf Janssen. Hij is als socioloog verbonden aan Sjakuus, een landelijk samenwerkingsverband voor sociale en economische rechtvaardigheid, dat net als het Humanistisch Verbond deelneemt aan het platform armoedebestrijding. Janssen heeft de groep autonomen jaren in het vizier gehouden. Veel bewust baanlozen houden hun vrijwilligerswerk tegenwoordig verborgen voor de officiële instanties, weet hij. Anderen hebben zich laten afkeuren omdat ze psychisch niet passen in de reguliere arbeidsmarkt. Zij staan dus officieel als WAO'er te boek.

Als iemand
veel drinkt,
zeg ik: In jouw
situatie zou ik
ook drinken.

Je gaat in therapie omdat je wilt veranderen. Maar hoe diepgaand kan dat? Hoe ingrijpend kun je sleutelen aan je denken, voelen, handelen? Aan de hand van een 'case' geven een gesprekstherapeut, een cognitief gedragstherapeut en een lichaamsgericht therapeut hun visie.

Stel: je beste vriendin wordt regelmatig woedend op je. Omdat je iets onbenulligs hebt gezegd, omdat je het niet met haar eens bent, omdat je echt iets stoms hebt gedaan; en soms heb je geen idee waarom. Je ziet het onheil vaak al van verre naderen: ogen die vuur schieten, trillende lippen, stemverheffing. Je probeert de uitbarsting te voorkomen door het gesprek over een andere boeg te gooien, begrip te tonen, iets anders te zeggen dan je werkelijk vindt. Maar lang niet altijd helpt dat en volgt de gevreesde verbale explosie alsnog. Dan weet je niets beter te doen dan je terugtrekken in stilte.

Jullie praten er met elkaar over, over jouw hekel aan haar verbale geweld en haar hekel aan jouw stilte. Maar het lost niets op. Toch wil je de vriendschap niet opgeven, want er is ook veel warmte, plezier en genegenheid. Hoe verder? Het liefste zou je willen dat zij niet meer in woede uitbarst, maar ja, een vulkaan kun je ook niet veranderen. Dus fantaseer je over ander gedrag van jezelf: je zou willen terugketteren, niet over je heen laten lopen, zeggen wat je op je hart hebt, in plaats van dat zwijgen en wachten tot het over is.

Kun je jezelf, je gedrag, je karakter misschien zelfs, zo ingrijpend veranderen? Of kun je beter een punt achter de vriendschap zetten? Drie therapeuten, ieder vanuit hun eigen aanpak en visie, buigen zich over deze 'case'.

Oprecht

"Het begin van de verandering is als iemand begrip krijgt voor zijn eigen gedrag", zegt Chawa Aronson (69). "Dat hoeft niet te betekenen dat je je gedrag ook rechtvaardigt, maar begrijpen wie je bent en waarom je doet wat je doet, is wezenlijk voor verandering. Als therapeut versterk ik dat begrip. Als iemand bijvoorbeeld veel drinkt, zeg ik: 'In jouw situatie zou ik ook drinken.' Dat meen ik oprecht. Niemand heeft voor zijn plezier problemen."

Chawa Aronson is therapeut in ruste. In haar gesprekstherapie gebruikt ze veel elementen uit de humanistisch getinte Rogeriaanse therapie, al hangt ze niet één psychologische stroming aan. Kenmerkend is dat ze niet in harde confrontaties gelooft. "Iemand kan pas wezenlijk veranderen als hij zich niet bedreigd maar veilig voelt. Empathie van de therapeut is daarbij belangrijk, hoewel het uiteindelijke doel is dat de cliënt empathie voor zichzelf krijgt - zonder al te egocentrisch te worden overigens."

Om zichzelf te kunnen gaan begrijpen, moeten mensen inzicht krijgen in hun verleden. Chawa Aronson: "Als jij bij mij zou komen met de vraag hoe je kunt leren omgaan met de boosheid van een vriendin, zou ik beginnen om met je over je verleden te praten. Wat zijn de verbindende lijnen tussen het gedrag van je vriendin en het vroegere gedrag van je moeder, vader, opa, oma, of misschien een oom of broer of zus? Iedereen schrikt terug voor woede. Maar als je steeds zo netjes blijft en bang bent om niet lief te zijn, dan spreekt daar een norm uit die je vroeger is opgelegd. Of je daarmee anders kunt leren omgaan of dat je beter afstand van je vriendin kunt nemen, hangt samen met hoe er in je jeugd met jou is omgegaan." Door de vroegere ervaringen tot in detail te bespreken, kunnen mensen de kijk op zichzelf veranderen en leren ze zich te bevrijden van het juk van het verleden. Aronson: "Door in therapie te gaan, verander je niet alleen je toekomst, maar ook je ver-

leden. Je gaat anders tegen je verleden aankijken. Je moeder vond je misschien een lastig kind, maar je wás geen lastig kind, of had reden om lastig te zijn."

In het geval van de 'case' zouden belangrijke thema's in de therapie zijn: omgaan met boosheid, van anderen, anderen niet durven kwetsen. Aronson: "Ik zou ook met je over je fantasieën praten, over wat je zou willen doen maar niet mag van jezelf. Dat vermindert de behoefte om het in werkelijkheid uit te willen voeren. Al is het begrijpelijk dat je haar misschien wel eens om de oren had willen slaan. En tenslotte betekent veranderen ook: de hoop leren opgeven dat je de ander kunt veranderen."

Overtuiging

Maar hoe leer je nou in het echt terug te schreeuwen? Valt dat wel te leren? Aronson stelt een aantal tegenvragen: "Past dat wel bij je? Is de wens gebaseerd op wat die vriendin van je vindt of vind je zelf dat je moet veranderen? En waarom vind je dat je moet veranderen? Je wilt veranderen, maar de vraag is of die wil terecht is. Als je zo'n gevoeligheid voor woede hebt, zul je dat soort confrontaties altijd onaangenaam blijven vinden. Maar je kunt wel leren om spanningen en ruzies niet op te laten lopen. Om op een vriendelijke én directe manier te zeggen wat je vervelend vindt en wat je niet wilt. Behalve je zelfvertrouwen versterken is dat gewoon een kwestie van oefenen. Als je er echt van overtuigd bent dat het je recht is om af en toe terug te bidden, doe je het op een keer vanzelf."

Moet je altijd zo diepgaand gaan wroeten in je verleden om te kunnen veranderen? Kan het - met evenveel resultaat - niet wat korter door de bocht? En hoe leer je nou iemand van repliek dienen? Vragen voor cognitief gedragstherapeut Hidde Kuiper (47), werkzaam bij de afdeling psychiatrie van het ziekenhuis Gooi-Noord en bij het Riagg in Harderwijk. "Dempen van explosiviteit is een heel adequate reactie op agressie", is zijn reactie op de 'case'. "Vermijdingsgedrag betitel ik niet onmiddellijk als ongepast of stom, maar als je dat zelf zo ervaart, is het goed om je gedachten en opvattingen daarover onder de loep te nemen."

De cognitieve gedragstherapie gaat primair uit van de klacht - veelal angsten, fobieën, trauma's of depressies - waarmee iemand komt. Als daar een verleden van bijvoorbeeld verwaarlozing of misbruik achter blijkt te liggen, kan dat alsnog worden behandeld. "Maar", zegt Hidde Kuiper, "veel mensen zijn al zeer geholpen als ze hun gedachten en hun gedrag omtrent een probleem leren beschouwen, relativiseren en veranderen. Deze aanpak blijkt vaak aan te slaan, ook op de lange termijn."

Een eerste stap in het therapeutische veranderingsproces is mensen hoop geven, weer een toekomst bieden, aldus Hidde Kuiper: "Veel mensen zijn gedemoraliseerd geraakt, denken dat het niks meer met hen zal worden. Ik vertel cliënten soms over iemand met eenzelfde klacht die beter is geworden, en dan zie je dat mensen zich ontspannen, gaan huilen soms. 'Goh, is dat mogelijk?', vragen ze dan." De tweede stap is het stellen van een diagnose. Door het probleem een naam te geven, voelen mensen zich erkend. Kuiper: "Mensen kunnen dan aanvaarden wat er aan de hand is en gaan verstandige dingen

doen. Bijvoorbeeld pillen slikken tegen hun depressie. Of zich ziek melden omdat ze overspannen zijn."

Niet logisch

En dan begint het echte werk: eerst de gedachten van mensen helder krijgen en daarna het gedrag aanpakken. Hidde Kuiper: "Als ik naar de 'case' luister, bespeur ik opvattingen als: het is dom om niks terug te zeggen. Of: als ik maar anders reageer dan wordt zij ook wel anders. Over dat soort gedachten zou ik in een therapie met je praten. Wat denk je precies wanneer zij zo boos wordt? Is stilte wel zo'n stomme reactie op agressie? Hoezo? Wat zegt dat over jou? Hoe reageren andere mensen op haar woede-uitbarstingen?" Ook doet hij wel gedachte-experimenten, om mensen te laten inzien dat ze niet logisch denken. Want dat is het kwartje dat moet vallen. "Bij dit voorbeeld lijkt het idee: als ik haar voldoende lik op stuk zou geven, kan ik haar veranderen. Dan vraag ik: hoe hard geloof je in die uitspraak op een schaal van 0 tot 100? Stel dat jij er voor 70 procent in gelooft dat zij zal inbinden als jij fors terugblaast. Dan gaan we die stelling nader te onderzoeken. Zijn er bewijzen voor en bewijzen tegen? Zijn er mensen die haar op die manier blijvend plat hebben gekregen? Zijn er situaties waarin ze inbindt? Enzovoort. En tot slot vraag ik opnieuw hoe hard je gelooft in die uitspraak."

Mensen leren zo nadenken over hun gedachten; ze gaan hun opvattingen herkennen en relativeren. Morrelen aan denkbeelden, noemt Hidde Kuiper dat: "Je probeert breukjes te krijgen in die vaak hele harde opvattingen van mensen over zichzelf, over de wereld, hun toekomst of hun lot. Zodat ze een andere kijk krijgen op dezelfde diamant. Humor is daar heel heilzaam bij. Wanneer mensen voor de eerste keer kunnen lachen om hun probleem, heb je een mooie mijlpaal bereikt." Na het cognitieve deel komt het onderzoeken en toetsen van het gedrag. Want alleen inzicht is vaak niet voldoende om de klacht te veranderen. Daarvoor werkt hij onder andere met gedragsexperimenten, rollenspelen en het aanleren van vaardigheden. Voor de 'case' denkt Kuiper bijvoorbeeld aan rollenspelen om de situatie heel helder te krijgen. Maar hij staat sceptisch tegenover het oefenen van terugketteren: "Als iemand zo explosief is, is het eigenlijk verstandiger om niet terug te blazen. Want dan zou het wel eens uit de hand kunnen lopen. Dempen van woede vind ik een kwaliteit. Plus, bij het aanleren van nieuw gedrag kun je beter uitgaan van wat je al kunt in plaats van iets van jezelf te eisen dat totaal tegenovergesteld is."

Buiging

De therapeuten zien tot nu toe weinig heil in leren terugschreeuwen. Is daarmee een grens bereikt aan de mogelijkheid tot veranderen? Lichaamsgericht therapeut Kyo Verberk (42) antwoordt heel gedecideerd op deze vraag: "Er is geen grens aan veranderbaarheid. Er zit wél een grens aan de illusie dat je kunt krijgen wat je wilt, dat de verandering gaat in de richting die jij in gedachten hebt."

Verberk is docent lichaamsgerichte therapie aan de Akademie voor natuurgeneeskunde in Bloemendaal en heeft een eigen praktijk. Kenmerkend voor haar aanpak is het werken met de ervaringen van mensen via hun lichaam. "Je gedachten bepalen voor een groot deel hoe jij jezelf en je omgeving ervaart. Ik gebruik het lichaam, omdat het lichaam altijd in het hier en nu aanwezig is. Gedachten gaan over het verleden of over de toekomst; het lichaam helpt om te voelen hoe het in het moment zelf is. Dat is belangrijk omdat verandering in het hier en nu plaatsvindt en in het lichaam voelbaar is."

Als iemand bij haar komt met de vraag om adequater met woede te

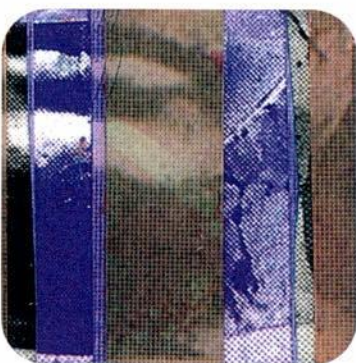
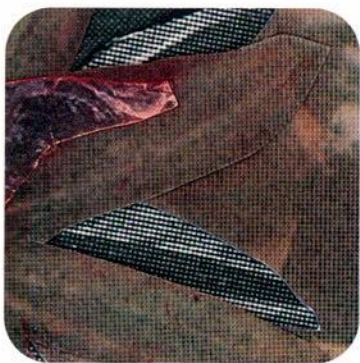
leren omgaan, zal ze daar als therapeut zeker op ingaan, al denkt ze daarbij zelf niet aan leren terugschreeuwen. "Een belangrijke voorwaarde voor verandering is dat je tegen een grens aanloopt – je kunt niet doen wat je wilt doen en je ziet in dat je daarbij hulp nodig hebt. Ik noem dat een buiging voor het leven maken. Als mensen buigen voor het leven, kan de verandering zijn gang gaan." Lichaamswerk-oefeningen kunnen helpen als je woede of machteloosheid ervaart. Verberk: "Door hard op een kussen te meppen, zul je een ontlading van spanning ervaren. Het doel is niet om jezelf af te reageren op een ander. Afreageren helpt niks. Dat is ook niet adequaat. Als dat te lang doorgaat, komt er alleen maar meer strijd of meer terugtrekken, in ieder geval meer pijn. Die ontlading van spanning is bedoeld om een beetje ruimte te creëren, zodat je verder kunt voelen wat er precies aan de hand is."

Met nieuwsgierigheid, geduld en openheid kunnen mensen veranderen. Soms kunnen mensen zich openen doordat ze liefdevol worden aangeraakt of meer inzicht krijgen in hun probleem. Ruimte voor verandering kan ook ontstaan door aan jezelf en je dierbaren toe te geven wat eraan schort en waarvoor je je schaamt. Soms geeft Verberk mensen ook gedragssuggesties om hun patroonmatige reactie te onderzoeken. Bijvoorbeeld bij de 'case': niet in stilte blijven wachten, maar uit de situatie stappen door 'Ho!' te zeggen. Kyo Verberk: "Dat is niet per se de beste reactie, maar het geeft je wel een mogelijkheid om te kijken en te voelen wat dat aan het licht brengt."

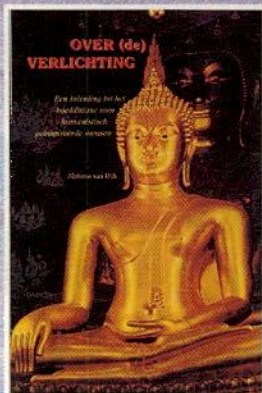
Toch betekent al dat harde werken aan jezelf volgens haar niet dat mensen zeggenschap hebben over de richting waarin de verandering plaatsvindt. "Je kunt niet zonder de wil, maar tegelijkertijd is het niet de wil die de verandering voor elkaar krijgt." Dat is ook wat haar het meeste opvalt aan de 'case': "Voorop staat de vriendschap die behouden moet worden. Dat is de richting waarin je wilt veranderen. Maar zo werkt het niet. Die intentie is wel belangrijk; je kunt niet zonder wens, daarom ga je in therapie. Maar in de therapie opent zich meer dan alleen je intentie. Als je verandering toelaat, betekent dat soms het verlies van een vriendschap." Kyo Verberk ziet dat als meegaan in de stroom van verandering en trekt een parallel met het leven en de dood: "Mensen houden zo van het leven, willen er van alles voor doen, willen het niet loslaten. En toch gaan we dood. In die vriendschap kun je ook een grens tegenkomen. Je krijgt het niet zoals je het hebben wilt, hoe hard je er ook voor knokt. Dan moet je het loslaten. Daarmee geef je elkaar ook een gigantisch cadeau: het besef dat je iets wat zo waardevol is niet in je macht hebt. Dat verandering zijn eigen weg gaat." H

Meer informatie: Vereniging voor Gedragstherapie, Maliebaan 50-B, 3581 CS Utrecht, tel. (030) 2543054, www.vgt-gedragstherapie.nl. Chawa Aronson, 'God heeft geen vrienden'. BZZTôH, Den Haag, 1988. Vereniging Rebalancing Nederland, Berg en Dalseweg 322, 6522 CP Nijmegen, tel. 06 55701558.

**IN DE THERAPIE OPENT
ZICH MEER DAN ALLEEN
JE INTENTIE**

Verschenen bij Uitgeverij DAMON

Over (de) Verlichting

Een inleiding tot het boeddhisme voor humanistisch geïnspireerde mensen

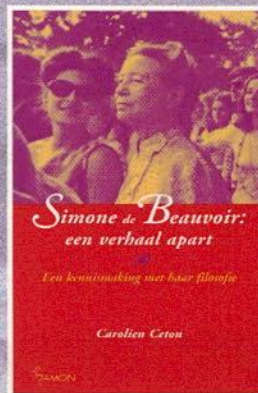
Auteur: Alphons van Dijk

Heldere kennismaking met de leer en de geschiedenis van het boeddhisme. Tevens wordt een dialoog aangegaan vanuit humanistisch perspectief. (Uitgave in samenwerking met de Universiteit voor Humanistiek)

Isbn 90 5573 048 3

Pagina's 160

Prijs f 34,90

Simone de Beauvoir: een verhaal apart

Een kennismaking met haar filosofie

Auteur: Carolien Ceton

Korte, heldere introductie tot het denken van de Franse feministe die op basis van het denken van Jean Paul Sartre haar eigen existentiële filosofie ontwierp.

Isbn 90 5573 088 2

Pagina's 96

Prijs f 19,90

Het leven viere

Over hechten en onthechten

Auteur: Mary Biezeman-Roest

Fascinerend en bemoedigend boek over leven met een ernstige ziekte; een onverwachte ode aan het leven. (Fraai gebonden uitgave)

Isbn 90 5573 050 5

Pagina's 90

Prijs f 24,90

Tussen twee grenzen

Filosofische meditatie over de eindigheid van ons bestaan

Auteur: Gerard Koek

Een boek geschreven voor iedereen, die het gevoel van eindigheid in zijn of haar leven toelaat en daar in alle rust over na wil denken om de consequenties ervan te overzien.

Isbn 90 5573 018 1

Pagina's 144

Prijs f 26,50

Serie levensbeschouwingen

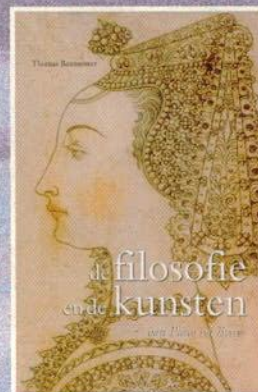
Reeds verschenen:

Indiase levensbeschouwing (isbn 90 5573 090 4; f 21,50);

Chinese levensbeschouwing (isbn 90 5573 095 5; f 16,50).

In voorbereiding: **humanistische levensbeschouwing; islamitische levensbeschouwing**

In eerste instantie ontwikkeld voor onderwijsdoeleinden (HAVO/VWO-niveau) maar ook daarbuiten bruikbaar. Handzaam formaat, geheel in kleur.

De filosofie en de kunsten

Van Plato tot Beuys

Auteur: Thomas Baumeister

Theorieën over kunst in historisch perspectief. Uitgebreid aandacht voor vraagstukken als: 'Wat is kunst en wat is schoonheid?' (Geïllustreerde en gebonden uitgave).

Isbn 90 5573 017 3

Pagina's 512

Prijs f 69,50

Bezoek onze website: www.damon.nl

Verkrijgbaar in de boekhandel of rechtstreeks bij Uitgeverij DAMON, Postbus 70, 5595 ZH Leende, telefoon 040 - 206 52 88, fax 040 - 206 52 99, e-mail damon@iae.nl

VRAAG ONZE GRATIS CATALOGUS AAN!

Vooral 's nachts ga je piekeren. Is hij verdronken?

In een korte serie vertellen mensen welke emotionele binding ze met een bepaalde plek hebben. Maria van Hoven (57) uit Noorbeek maakte op haar erf een gedenkteken voor haar broer, die al achttien jaar wordt vermist.

"Dit gedenkteken staat bij ons op het erf, ter nagedachtenis aan mijn jongere broer Sjef. Achttien jaar geleden raakte hij vermist tijdens een fietstocht door Australië. Alleen zijn fiets is teruggevonden, vlakbij een groot meer. Tot op heden weten we niet wat er met hem gebeurd is."

"In onze omgeving wist niemand zich een houding te geven. Je zoekt aanvankelijk houvast bij een ritueel. Als familie vroegen we daarom de Deken van Gulpen om Sjef tijdens een mis te herdenken. Dat weigerde hij. Volgens de kerk kun je geen dienst opdragen aan iemand die vermist is. Wel aan een overledene. Maar Sjef was niet overleden. Hij was weg. Verdwenen. Van huis uit zijn we gelovig. Bij de kerk hadden we troost verwacht. In plaats daarvan kregen we een afwijzing. Op geen enkele manier konden we vorm en betekenis geven aan ons verdriet. We konden onze gevoelens niet delen. Noch met elkaar, noch met anderen."

"De leegte die Sjef achterliet, probeerde ik jarenlang weg te duwen. De boerderij en onze kinderen eisten hun aandacht. En voor mijn kinderen wilde ik niet huilen. Achteraf denk ik soms; had ik het maar wel gedaan. Dan hadden ze me kunnen troosten. Vrienden en kennissen informeerden in het begin nog wel of we nog wat gehoord hadden. 'Nee, niets gehoord', luidde het antwoord dan. Waarna het gesprek al gauw van onderwerp veranderde. Wat moet je verder nog zeggen? De onzekerheid en het verdriet is te groot, te ongrijpbaar om het onder woorden te brengen. Moeder kon er niet tegen. Ik heb haar zien wegwijnen. Vier maanden na het bericht dat Sjef vermist was, overleed ze. De familie viel uit elkaar. Na zo'n gebeurtenis blijkt plotseling hoe verschillend je eigenlijk bent.

Met mijn zus kon ik niet over Sjef praten. Zodra ik er over begon, ging bij haar een deurtje op slot. 'Maak je niet zo druk', zei ze dan. 'Onze broer is niet getrouwd, hij heeft geen kinderen. Hij laat alleen een fiets achter.' Onvoorstelbaar vond ik dat. Achteraf begrijp ik dat het haar manier was om met haar gevoelens van onmacht om te gaan."

"Ondertussen bleven allerlei beelden door mijn hoofd spoken. Vooral 's nachts ga je piekeren. Is hij verdronken? Verongelukt? Vermoord? Met het verstrijken van de tijd drukte de vermissing van mijn broer als een loodzware vracht op mijn schouders. Er is nooit een officiële bekendmaking geweest van zijn vermissing. Sjef bleef ergens zweven tussen leven en dood. Er was geen begin en er was geen eind. Ik heb wel eens geopperd om bij het graf van mijn ouders een gedenkteken voor

hem te plaatsen. Maar door de verdeeldheid binnen de familie is daar nooit iets van terechtgekomen."

"Tien jaar na de vermissing van Sjef besloot ik om mijn oude werk als ziekenverzorgende weer op te pakken. Met een groep herintreedsters volgde ik een cursus. Daarin was ook aandacht voor rouwverwerking. Tijdens die bijeenkomst klapte ik volledig in elkaar. Pas toen werd me duidelijk dat ik mijn verdriet geen plek had gegeven. Letterlijk niet en figuurlijk niet. Ik raakte in een zware depressie, moest stoppen met werken en ging in therapie.

Voor het eerst gaf ik mijzelf tijd en ruimte om na te gaan wat Sjef voor mij betekend had. Hij was mijn lievelingsbroer. Met hem kon ik heel goed praten. Over werk, over thuis. Vaak kwam hij bij ons langs. Altijd gezellig, altijd vrolijk, echt een levensgenieter. Zo nu en dan gingen we met ons gezin ook bij hem op bezoek. Daar bleven we dan slapen. We hadden een heel bijzondere binding met hem. De laatste foto die ik van hem heb genomen, is bij ons op het erf. Precies op de plek waar nu het gedenkteken staat."

"Het beeldje symboliseert de verbondenheid tussen twee mensen. Ik heb het ooit gekocht van stichting de Zonnebloem, waar ik als vrijwilliger een tijdje heb gewerkt. De stenen nis heb ik van mijn buurman gekregen. Ik heb het zodanig geplaatst dat ik er van uit het keukenraam altijd zicht op heb. Met mijn man, kinderen en de rector van het ziekenhuis van wie ik heel veel steun heb gehad, hebben we deze plek ingewijd. In de keuken hebben een afscheidsdienst gehouden. Ik heb een brief aan mijn broer voorgelezen. Met z'n allen hebben we toen voor hem gebeden. Na afloop zijn we naar buiten gegaan om bij de nis een boompje te planten.

Nu ik mijn verdriet een plek heb kunnen geven, heb ik meer rust. Hier kan ik bloemen neerleggen, een kaarsje branden of een brief schrijven en die onder de grond stoppen. Hier kan ik huilen als ik dat wil, maar ook glimlachen om de goede herinneringen die ik aan Sjef bewaar. Nu ik er op een afstand naar kan kijken, wordt de last geleidelijk aan minder." H

De Amsterdamse fotograaf Ardeshir Sourmehi (1961, Iran) fotografeert met steun van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst in Amsterdam. Deze foto is de tweede uit een nieuwe, nog niet eerder gepubliceerde serie getiteld 'Daarna'.

Nalaten is iets heel anders dan nalatigheid

Bij een overlijden moet er snel heel veel geregeld worden. Dat gaat veel gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Maar veel mensen vinden het moeilijk of onaangenaam om zulke maatregelen te treffen.

Het Steunfonds Humanisme heeft betrouwbare, ervaren mensen die u kunnen helpen. Als uw executeur-testamentair bespreken ze met u hoe uw laatste wil er uit moet komen te zien.

En uiteindelijk dragen ze ook zorg voor punctuele uitvoering.

Het Steunfonds Humanisme is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond strijdt voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch op 020-521 90 00. Of vraag schriftelijk informatie over de executeur-testamentair via antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam.

workshops	cultuur	cursussen
lezingen	expositie	consulten
winkel		theehuis

Centrum voor Creatieve en Spirituele Groei

Een ontmoetingsplaats voor mensen met kritische ontdekkingszin en oog voor het niet-alledaagse.

Vondelstraat 35, 1054 GJ Amsterdam
tel. 020-689 00 81 | fax. 020-616 38 51
www.roos.nl | e-mail: info@roos.nl

Ook de ASN Bank maakt vuile handen

Mensen in de Derde Wereld steken graag zelf de handen uit de mouwen voor een betere toekomst. Daarom stimuleert de Algemene Spaarbank voor Nederland eerlijke handel met ontwikkelingslanden en werkt ze samen met organisaties die de mensen daar leren hun eigen boontjes te doppen. Een handelwijze die de ASN Bank al vanaf de oprichting in 1960 in het bloed zit.

Mensenrechten, natuur en milieu, de Derde Wereld en het algemeen welzijn van mens en dier zijn enkele van de toetsstenen bij investeringen. Zodat u geen aandeel heeft in pakweg kinderarbeid, de wapenindustrie, nucleaire industrie of bio-industrie als u zaken doet met de ASN Bank.

En dat loont. Ook in de vorm van prima rendementen, die beslist niet onder doen voor die bij de grote banken. Zo steeg de koers van het ASN Aandelenfonds de afgelopen 3 kalenderjaren met maar liefst 154%*.

De ASN Bank voert uitsluitend spaar-, beleggings- en hypotheekproducten. U handhaaft uw huidige betaalrekening bij bank of giro, want via die rekening kunt u - vanuit huis - geld storten op (of opnemen van) uw rekening bij de ASN Bank. Snel en gemakkelijk. Wilt u meer weten? Vul dan snel de bon in.

Ja, ik wil meer weten over de ASN-aanpak en over:

☐ ASN-spaarvormen	☐ ASN-Novib Fonds
☐ ASN-beleggingsfondsen	☐ ASN-hypotheekvormen

Naam m/v

Adres

Postcode Plaats

Telefoon 007-03

Stuur deze bon in een ongefrankeerde envelop naar de ASN Bank, Antwoordnummer 1188, 2501 WB DEN HAAG. Faxen kan ook: 070 - 361 79 48. Of bel gratis de ASN Informatie- en advieslijn (van maandag t/m vrijdag tussen 8.30 en 17.00 uur):

*Alle ASN-beleggingsfondsen zijn in het bezit van een vergunning op grond van de Wet toezicht beleggingsinstellingen (Wbi). De waarde van uw beleggingen kan fluctueren. In het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst.

ASN Bank

HETE BRIJ

Ingezonden brief v

Restyling 1

Ik was van plan mijn abonnement op Humanist op te zeggen. Ik proefde teveel redelijkheid en te weinig rebellie in uw blad. Het gerestylde septembernummer leek een verandering aan te kondigen. Ik stel mijn beslissing nog even uit. **G.A. den Blaauwen, Uitgeest**

Restyling 2

De nieuwe opmaak vind ik een grove verkwisting van papier. Als je niets te melden hebt, doe dat dan ook niet en ga geen pagina's vullen met modieuze en vluchtige informatie en foto's. Dat doen de landelijke kranten al bijna elke week met hun overbodige magazines. **M.W.J. Becher, Nijmegen**

Restyling 3

Ik word bijna onpasselijk van die lelijke, giftige, harde en felle kleuren en grote kleurvlakken van het septembernummer. Met grote weerzin neem ik uw blad in mijn handen. Als deze opmaak niet verandert, zeg ik mijn abonnement op. **A van Rijkevorsel, Tilburg**

Restyling 4

Mijn complimenten met de vernieuwing van ons blad. Duidelijke indeling, prettig lettertype en ook inhoudelijk interessant. Voorafgaand aan de onderwerpen ontroerende foto's in mooie kleuren. Ik heb ervan genoten. **K. van der Laan**

Restyling 5

Mijn spontane reactie na de ontvangst van het gerestylde septembernummer: ronduit slecht. Het lijkt meer op een promotieblad voor

foto's dan op een ledenblad van het HV. Waarom zoveel ruimte voor een paar regels tekst? De gebruikte zuurstokkleuren zijn afschuwelijk en het blad stinkt nog naar drukinkt. Waarom is het lettertype van de artikelen zo klein? Deze verandering is zeker geen verbetering! Deze pulp-uitgave kan ik niet waarderen. **E. van Geenhuizen, Amstelveen**

Restyling 6

Gefeliciteerd met jullie nieuwe lay-out. Wat ik er vooral mooi aan vind, is de nieuwe letter van de artikelen. Ik heb een zeer slechtziende en gehandicapte dochter. Het lettertype dat ik voor haar na overleg gebruik, lijkt wel wat op die van Humanist, maar die van jullie vind ik nog steeds helderder. Verder vind ik de lay-out ook mooi en gewaagd. Ik zou alleen op de pagina die gebruikt wordt om een artikel te introduceren grotere foto's plaatsen. **P. Kavelaars, via e-mail**

Naschrift redactie: dit is een selectie uit de binnengekomen reacties op de nieuwe vormgeving. De brieven zijn veelal sterk ingekort. Reacties op Humanist zijn altijd van harte welkom, maar de redactie behoudt zich het recht voor om brieven in te korten of niet te plaatsen.

Uw mening v

Vanaf nu is het mogelijk om een digitale recensie te maken van een nummer van Humanist. Surf daarvoor naar de webpagina van Humanist (www.humanist.nl) en klik door naar 'Recensie'. Daar staat een formulier dat u in kunt vullen en met een klik van de muis kunt verzenden naar de redactie van Humanist. De redactie is blij met reacties.

Cadeau-abonnement

Kent u iemand die Humanist graag zou lezen? Schenk hem of haar een jaarabonnement van f55! Bij het eerste nummer van het cadeau-abonnement krijgt de ontvanger uw persoonlijke wens of boodschap meegezonden. Een telefoontje naar Humanist en het is geregeld: 020 – 5219034.

Captains of help

Elk land kent zijn eigen gekte, Nederland ook. Wij hebben de gekste industrie ter wereld. De helpindustrie. Bijstandsmoeders, Marokkaanse zwermisjes, gescheiden mannen, depressieve schoolverlaters: bedenk een categorie en er staat een instantie op die een hulpverlener wil sturen. Tegenhouden kan men ze zelden, want de helpnijverheid beschikt over een sterke lobby met Captains of Help die, vermomd als weldoeners, van ministerie naar stadhuis marcheren om miljoenen te eisen.

Alle industrie moet zich houden aan voorschriften. Kinderarbeid mag niet, het milieu moet schoon, heeft u een vergunning?

Maar de helpfabriek? Niks voorschrift, behalve het jaarverslag waarin de successen bij elkaar worden gelogen - als de cijfers maar kloppen. Anders zo kritische politici doen er het zwijgen toe wanneer de welzijnscommissie geld uitdeelt aan schimmige instanties die beweren dat ze daklozen uit de goot plukken of randgroepen fatsoeneren. Subsidies na subsidies worden achteloos weg gehamerd. Zelfs wetenschappers roepen vergeefs in de helpwoestijn.

Hun onderzoeken tonen aan dat menige helpfabriek op het verkeerde spoor zit. De hulp heeft geen effect, of pakt zelfs averechts uit. Wie de rapporten leest, kan slechts één conclusie trekken: de help-business floreert niet voor niets - men zorgt er zorgvuldig voor zijn klanten niet te verliezen. Zo blijkt uit onderzoek in Utrecht dat uitgerekend hulpverleners het grootste obstakel vormen voor daklozen om een huis te vinden. In kringen van Justitie is bovendien bekend dat onze gevangenen vol zitten niet ondanks, maar dankzij helpfabrieken die almaar foute producten leveren. In dit licht mag je het gerust een gewetenloze sector noemen. Gewone fabrieken waren allang gesloten en hun directieleden vervolgd. Maar deze misdadige sector blijft volop voorzien van overheidssteun. Je zou bijna denken dat er zoiets bestaat als een collectief schuldgevoel waaraan de captains of help, met succes, appelleren. Er zijn reeds honderdduizenden gedupeerden, zichtbaar in de grote steden. Daar zitten ze in de goot of houden zich schuil in een portiek, bevreesd dat een hulpverlener hun pad zal kruisen.

Sommigen zijn op de vlucht voor hun pillenhelpers waardoor zij zombies worden. Anderen ontsnapt aan maatschappelijk werkers die met socio-talk de problemen niet verhelpen. Weer anderen zijn de kluts kwijt dankzij migrantenwerkers die vanuit 'multi-etnisch' perspectief hun 'identiteit' wilden veranderen. Durft u deze industrie te saneren? Een nachtje doorbrengen in de spelonken van Utrechts Hoog Catharijne zal zeker motiveren. Daar zitten enkele gedupeerden. Gekrenkt en gebroken tonen zij de waanzin van de helpindustrie. Slechts een enkeling herkent hun lot.

Stella Braam is columnist van Humanist

Adverteren in Humanist?
Bel Recent: 070 - 3385400

Advertentie

**Internationale School
voor Wijsbegeerte**

**filo-
sophie**

en beeldende kunst
muziek
literatuur

zondag 24 september
open huis - presentatie najaarsprogramma
033 422 72 00/Info@isvw.nl/www.isvw.nl

ZOOM

Fantasie v

De thematiek doet denken aan Kees de jongen: Wim T. Schippers schreef voor Toneelgroep Amsterdam een komedie waarin een jongen met zijn grenzeloze fantasie zijn eigen werkelijkheid creëert, die vervolgens enorm met

hem op de loop gaat. Dwalend door de stad ontmoet hij allerlei mensen die onmiddellijk een 'rol' krijgen in het toneelstuk dat zijn leven is. Zo stuit hij op een Engels echtpaar dat hem de weg vraagt, maakt hij ruzie met een Duitse junk, loopt hierdoor een lekkere Franse meid mis en tackelt een onbeschofte butler. Tot zoverre allemaal erg gemakkelijk. Het stuk krijgt stevigheid als de jongen gaat twifelen aan zijn werkelijkheid, nadat hij geschept is door een motor. Een fascinerend thema op een veelbelovende manier uitgewerkt. Vrijwel de gehele Toneelgroep speelt mee, waaronder Joop Admiraal, Pierre Bokma, Kitty Courbois, Roeland Fernhout. Wim T. Schippers zelf speelt de hoofdrol.

'Zonder titel' door Toneelgroep Amsterdam.

Speeldata: 9 t/m 13 oktober (try-outs), 13 oktober (première), 14 t/m 31 oktober (beh. zo en ma).

Plaats: Transformatorhuis Amsterdam. Tijd: 20.30.

Info: 020-6279070 of www.tga.nl. Voorbespreking met Wim T. Schippers, 17 oktober, 19.30 uur.

Seculier humanisme v

Amerikaanse humanisten hebben het zwaar. Als je daar zegt dat je niet gelovig bent, word je al snel voor immoreel uitgeemaakt. Die situatie zal verklaren waarom Amerikaanse humanisten zich vaak zo verdedigend en weinig open opstellen. Dat is tenminste de sfeer die opstijgt uit de verzameling essays van professor Kurtz, die onlangs gebundeld zijn. De essays bestrijken onderwerpen als humanisme, ethische waarheid, altruïsme en onafhankelijkheid. Strekking is dat het leven er beter op wordt als je allerlei bijgeloof de deur uit doet.

Paul Kurtz is de bekendste Amerikaanse 'seculiere humanist', en onder meer opsteller van het Humanist Manifesto 2000. Door zijn volgelingen -dit woord is op zijn plaats- wordt hij liefkozend 'de vader van het seculiere humanisme' genoemd. Inleider Brandon Stickney spreekt zonder enige ironie over de 'grote waarheid' die Kurtz ons in zijn teksten meedeelt. Dit is een degelijk, wetenschappelijk verantwoord, mooi uitgegeven boek. Maar je moet wel tegen die toon kunnen.

'Embracing the power of humanism' door Paul Kurtz, Rowman & Littlefield, £19,95, ISBN: 0 8476 9966 8.

Geestelijke verzorging v

Zingeving is: dat wat je tegenkomt in een zodanig kader plaatsen dat je er raad mee weet. Dat is tenminste de definitie van de Leidse godsdienstsocioloog Meerten Ter Borg. Je zou zeggen dat dit 'geschenk van de kerk', zoals hij geestelijke verzorging betitelt, in de verdrukking komt nu de samenleving ontkerstent. Maar door zijn ruime definitie ontsnapt Ter Borg aan die conclusie. Immers: zolang het leven op rolletjes loopt, hoef je niet na te denken over zingeving, maar als je om wat voor reden dan ook vastloopt in je leven, is het goed om zingeving te expliciteren en te systematiseren. Eventueel met behulp van een geestelijk verzorger, van humanistische of godsdienstige snit.

Dit kleine boekje (89 pagina's) valt uiteen in twee delen: een verhoog over zingeving en een verhoog over geestelijke verzorging. In dit laatste deel pleit Ter Borg voor de verbreding van de professionele geestelijke verzorging naar bijvoorbeeld politie en personeelswerk.

'Waarom geestelijke verzorging?

Zingeving en geestelijke verzorging in de moderne maatschappij' door Meerten B. Ter Borg, KSGV, f19,50. ISBN 90 75886 13 6.

Kort v

Wat maakt het leven de moeite waard? Onder deze titel organiseert HV Friesland de lezingencyclus 'FILOSOFIE voor een breed publiek 2000-2001'.

Thema's zijn: bewust leven, de kostbare mens, de verbonden mens en tijdelijkheid. Op 8 oktober spreekt Henk Manschot van de Universiteit voor Humanistiek. Tijd: zondagmiddagen van 13.30-16.00. Info: 058-2126162.

VERZAKELIJKING van de kunst; onder druk van Rick van der Ploeg gebeurt dit al meer, maar lang niet iedereen vindt dit een wenselijke ontwikkeling.

Hierover wordt gediscussieerd op 11 oktober bij Studium Generale Maastricht. Plaats: Herbenusstraat 89, Maastricht. Tijd: 20.00 uur.

Vorming, ZINGEVING en maatschappelijke verantwoordelijkheid is de titel van een symposium, georganiseerd door Beraadsgroep Vorming, Stichting Volkshogeschoolwerk en het Abdijhuis op 13 oktober. Informatie: 0413-293145 of beraadsgroep.vorming@worldonline.nl

Theatergroep Maccus presenteert van 13 tot 23 oktober 'Het piano panorama'. Midden op het Spuiplein in Den Haag staat een BEELDEND KUNSTWERK waarin het publiek plaatsneemt op draaiende barkrukken temidden van levensgrote bewegende spiegel. Muziek, theater, de stad, en publiek; dit kunstwerk prikkelt alle zintuigen. Toegang: f10,-. Info: 015-2122977, www.maccus.nl.

14 oktober is in Brussel de WERELDVROUWENMARS tegen armoede en geweld. Daaraan vooraf organiseert de Limburgse Vrouwenraad 6 oktober een optocht tegen armoede en geweld om handtekeningen in te zamelen. 17 oktober zullen deze in New York worden aangeboden aan Kofi Annan. Bel voor meedoen of info: 0475-332491.

SPIRITUALITEIT: het failliet van de ratio? Spiritualiteit is in de mode, maar waarom deze brede belangstelling voor het spirituele? Het HV organiseert 17 oktober een debat over de betekenis van spiritualiteit in onze rationalistische samenleving. Plaats: debatcentrum Tumult in Utrecht. Tijd: 20.00 uur. Toegang: f7,50. Info en reserveren: 030-2332430.

Het HV start samen met de Anne Frank Stichting een project getiteld 'Een huis met meer CULTUREN'. In vier bijeenkomsten praten mensen over hoe het is als

Een kwestie van principes v

Regeren doe je met straffe hand. Of juist met begrip en mildheid? In Shakespeare's 'Maat voor maat', het stuk dat het Nationale Toneel dit najaar op de planken brengt, komt een veelvoud aan politieke en morele dilemma's aan de orde, die nog steeds zeer actueel zijn ondanks het feit dat Shakespeare dit al in 1604 schreef. Wat moet je als bestuurder als je ongeoorloofd gedrag gedooft dat vervolgens uitloopt op losbandigheid? Hoe moeilijk is het naleven van principes? Shakespeare laat zijn personages alle denkbare standpunten verwoorden, waarbij komische en tragische aspecten elkaar afwisselen. Het stuk eindigt met een devies voor goed politiek leiderschap: voorzichtigheid en mate.

'Maat voor maat', het Nationale Toneel.

Speeldata: vanaf 9 oktober door het hele

land. Premiëre:

14 oktober in

de Koninklijke

Schouwburg,

Den Haag.

Tijd: 20.15.

Info: 070-

3181444

www.nationaletoneel.nl

je in je directe omgeving te maken krijgt met meerdere culturen. Datum: 26 oktober en 10, 9 en 16 november. Plaats: Buizerdstraat 11, Wijchen. Aanmelden: 024-6417191 of 024-6411759.

30 oktober is de presentatie van het evaluatieboek **ARMOEDEBELEID** tijdens een landelijke manifestatie in Den Haag. In het boek is de balans opgemaakt van vijf jaar strijd tegen uitsluiting en sociale armoede. U kunt het boek thuis gestuurd krijgen door f24,50 over te maken op giro 58 t.n.v. Humanistisch Verbond Amsterdam onder vermelding van nummer VAHU46.

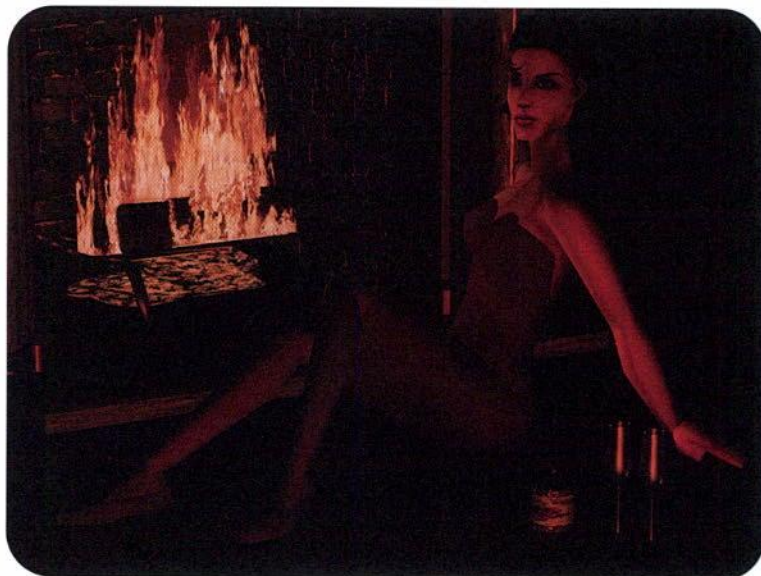
Tijdens het symposium 'ALS DE DOOD JE LIEF IS' wordt dit thema belicht vanuit verschillende culturen en levensbeschouwingen. Vier verschillende thema's zijn uitgewerkt voor de vier weekenden in november. Informatie en aanmelding: 071-5132576, 020-4884824.

Leven met de Sims Huib Afman

v

'Sim City' is een populair computerspel waarmee de speler naar eigen inzicht zijn of haar eigen virtuele stad kan bouwen. Afgelopen februari verscheen de cd-rom 'The Sims', waarmee de bewoners van de virtuele stad tot leven kunnen worden gebracht. Dit meermalen bekroonde computerspel brak alle verkooprecords: er zijn

inmiddels wereldwijd zeven miljoen exemplaren verkocht. Deze maand verschijnt het eerste uitbreidingspakket uit een hele reeks, om het spel nóg levensechter te maken.

Je geeft ze een gezicht, hun eigen kleding, een eigen voor- en achternaam en een eigen karakter. Vervolgens geef je de Sims onderdak in een van de huizen uit de woonbuurt die tot je beschikking staat. Is er geen huis dat bij je zojuist gecreëerde Sim-familie past, dan bouw je op een braakliggend terrein gewoon een huis dat wel aan je eisen voldoet. Als de Sims -door een klik op de muis- hun intrek hebben genomen in het huis van hun dromen, begint daadwerkelijk het leefsimulatiespel 'The Sims'.

Sims lijken in grote lijnen op mensen. Ze werken, eten, gaan naar het toilet, sporten, worden verliefd op andere Sims, maken ruzie, verzorgen de planten in en rond het huis en als het slecht met ze gaat, kunnen ze zelfs sterven. Het spel is eindeloos. Naarmate het financieel beter gaat met de Sims, kunnen ze de inboedel uitbreiden door nieuw meubilair aan te schaffen in een virtuele winkel. Ook kunnen ze voor een deel de huishoudelijke taken uit handen geven aan een interieurverzorgster of tuinman. Zelfs de pizza-koerier ontbreekt niet. Betalen in Sim-dollars blijft echter wel een vereiste. Opvallend is dat dit toch enigszins bizarre computerspel erg populair is onder vrouwen. Waarschijnlijk omdat het spel niet gewelddadig is en er eigenlijk geen goede of slechte manier bestaat om het spel te spelen. Het leven van de Sims en hun vooruitgang ligt in handen van de speler. Maar omdat iedere Sim een eigen karakter heeft, wordt het spel vanzelf onvoorspelbaar. Sims gedragen zich namelijk net zo emotioneel, irrationeel en onberekenbaar als mensen. De uiteindelijke kunst is om de Sims een trapje hoger op de maatschappelijke ladder te brengen doordat ze zich te ontwikkelen. Als speler moet je zorgen dat ze geld verdienen, vriendschappen ontwikkelen en verliefd worden. In het komende jaar zullen er diverse uitbreidingspakketen van de Sim-game verschijnen. Net als 'Sim-city' geldt voor dit computerspel dat het verslavend kan werken.

Cd-rom 'The Sims', nederlandstalig uitgegeven door Electronic Arts en verkrijgbaar bij alle multimedia verkooppunten, prijs: f99,95. Voor meer informatie: www.ea.com of www.thesims.com/nl. Vanaf oktober verschijnt het eerste uitbreidingspakket onder de titel: 'The Sims, het rijke leven'.

DE ZEKERHEID

De nieuwe vormgeving van Humanist lokt zeer uiteenlopende reacties uit. Je vindt het prachtig of oerlelijk. Iets er tussenin lijkt haast niet mogelijk.

DHR. P. BAKKER (71), HAARLEM

1) Wat vindt u van Humanist nieuwe stijl?

Het is niet uitnodigend om te lezen. Het titelblad is onduidelijk, je herkent het niet als de Humanist. Je denkt in eerste instantie zelfs aan een reclameblaadje, niet aan een tijdschrift. Dan al die foto's in het begin, dat zijn er teveel. Vijftien pagina's foto is sowieso teveel.

2) Was de oude vorm ideaal of was vernieuwing gewenst?

Nou, die rubriek 'Denken en Doen' was verwarrend, met al die pijltjes. Dat had beter gekund, maar verder was het prima.

3) Wat vindt u van de inhoud van de nieuwe Humanist?

Ik heb eerlijk gezegd nog alleen het artikel over Peter Sloterdijk gelezen, dat was prima. Helder geschreven. Voor de rest heb ik nog geen tijd gehad.

4) Staat er meer of minder tekst in dan voorheen?

Het lijkt door al die foto's duidelijk minder tekst. U zegt dat er evenveel tekst in staat? Dat kan zijn, ik tel de woorden niet. Maar als ik door het blad blader, heb ik de indruk dat er niks in staat.

Advertentie

GEBONDEN maar toch

op zoek naar warmte
en begrip op niveau

relatiebureau

DCPartner sinds 1994
073 - 5432420 www.departner.nl

DHR. E. WALLINGA (51), ENSCHEDE

1) Wat vindt u van de Humanist nieuwe stijl?

Prachtig. Mooie cover met -heel aardig- die vijf trefwoorden bovenaan die allemaal gelijk zijn, de soberheid die in het hele blad terugkomt, ik vind het heel geraffineerd. Zeer verrassend vind ik het gebruik van het beeldmateriaal, met name die eerste pagina's zonder tekst, dat heb ik nog nooit eerder gezien. Heel intrigerend.

2) Was vernieuwing gewenst?

Ach, de oude Humanist was ook mooi, maar braaf. De nieuwe vormgeving vind ik echt heel verrassend. Trouwens, het nieuwe papier vind ik ook beter, niet zo glimmend, ook soberder. Het lijkt me wel zaak goed te verwijzen naar de homepage van het HV of naar andere sites.

3) Wat vindt u van de inhoud van de nieuwe Humanist?

Een uitstekende selectie van artikelen, vind ik. Ik houd niet van de loodzware sluier waarmee het humanisme vaak omgeven is, het is zo gedateerd. Jullie doen daar gelukkig niet aan mee. Dat verhaal over het bordeelverbod vind ik goed omdat het door de manier van schrijven een meerwaarde heeft. Dat geldt ook voor de aanpak van Westbroek. Sloterdijk heb ik nog niet gelezen, dat spreekt me minder aan. Het verhaal over trouw, dat platvloersere, die human interest zonder opsmuk vind ik ook goed. Tekstueel hebben jullie geen plotselinge wending gemaakt, geloof ik.

4) Staat er meer of minder tekst in dan voorheen?

Je zou haast denken minder, door die foto's. O, is het evenveel? In ieder geval, ook het beeldmateriaal vind ik zeer informatief. Het aanzien van het blad als geheel is veel rustiger geworden. Wie lezers wil vreten, moet maar een boek kopen.

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

De Humanist kent u natuurlijk al. U kunt voor f55,- per jaar een abonnement nemen. Een proefabonnement (drie nummers voor een tientje) is ook mogelijk. Gebruik de bon in dit blad.

U kunt ook donateur van het Steunfonds Humanisme worden. Het Steunfonds is een werkstichting van het HV met als doel het verwerven en beheren van financiële middelen. Als donateur ontvangt u twee keer per jaar informatie over projecten en activiteiten van het HV met een acceptgiro. Zo kunt u per keer beslissen of u een financiële bijdrage wilt geven.

Lid worden van het Humanistisch Verbond biedt nog meer voordelen! U krijgt negen keer per jaar de Humanist in huis. En ontvangt regelmatig nieuws over activiteiten bij u in de buurt. Als lid helpt u bovendien bij het instandhouden van geestelijke verzorging, uitvaartbegeleiding, relativering en humanistisch vormingsonderwijs. Het lidmaatschap kost f100,- per jaar; jongeren tot 27 jaar en mensen met een minimuminkomen betalen een lager tarief (resp. f40,- en f55,-). Jongeren hebben hun eigen organisatie, de Jonge Humanisten.

Het HV heeft verschillende folders en brochures die u meer informatie geven. Interesse? Bel publieksvoorlichting 020 - 5219090. Of gebruik de bon in deze Humanist.

Jaski Art Gallery

speciale aanbieding zeefdruk **Corneille** 'Poisson mangeur de poisson'

normale prijs fl. 950,- exclusief lijst / aanbiedingsprijs lezers Humanist fl. 650,- exclusief lijst

Deze zeefdruk is vervaardigd in een oplage van 150 exemplaren.

Genummerd en gesigneerd door de kunstenaar. Formaat: 34 x 47 cm.

U kunt de zeefdruk in uw bezit krijgen door het bedrag (plus fl. 50,- gulden verzendkosten) over te maken op:
ABN-Amro rekening 47 73 34 199 t.n.v. Jaski Art Gallery onder vermelding van 'Poisson mangeur'.

Uiteraard is de zeefdruk ook te bezichtigen en te koop in de galerie.

Wilt u meer informatie, dan kunt u contact opnemen met Jaski Art Gallery.

JASKI ART GALLERY

Nieuwe Spiegelstraat 27 & 29

1017 DB Amsterdam

Tel: 020 6203939

Fax: 020 6203069

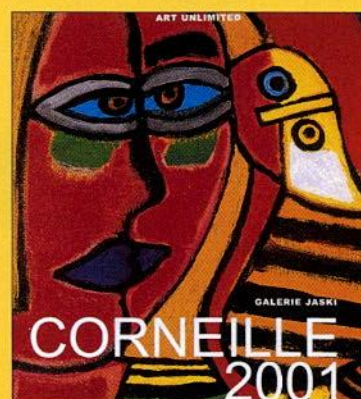
www.jaski.nl

[email:info@jaski.nl](mailto:info@jaski.nl)

Geopend: di t/m za 11.00 - 18.00 uur

zondag 13.00 - 18.00 uur

Maandag op afspraak

fl. 59,95

De Corneille kalender 2001
is nu verkrijgbaar in de galerie

H-NIEUWS

Scenario's

Uit het hoofdbestuur

Op 1 januari van dit jaar had het Humanistisch Verbond 13.500 leden, 1 juli waren dat er bijna 14.000; een ledengroei van drie procent. Een goede stap op weg naar de vijf procent netto ledengroei per jaar die het Humanistisch Verbond zich voor de periode 2000-2003 ten doel heeft gesteld. Hoofdbestuurslid Frits van Vugt is redelijk tevreden. "Jarenlang liep het aantal leden terug. Die trend is voor het eerst omgebogen." Van Vugt ziet dit als resultaat van de acties van het hoofdbestuur en van het landelijk bureau van het HV. "Denk aan het maatschappelijk debat over zinloos geweld, onze humanistische visie op de 21^e eeuw in 'Werken met waarden', onze Bemoei-je-d'r-mee prijs en de reacties van onze voorzitter op actuele thema's waardoor we weer vaker zichtbaar zijn in de media."

Toch is het volgens Van Vugt duidelijk dat het HV zich moet beraden op de toekomst. "Dertig procent van de Nederlanders zegt desgevraagd sympathie te voelen voor het humanisme. Maar het lukt ons niet goed hen aan ons te binden. Mensen, zeker ook jongeren, vinden zingevingsvragen nog steeds belangrijk, maar komen het Humanistisch Verbond en haar afdelingen nog te weinig tegen om zich bij ons thuis te voelen. Het zou daarom goed zijn als sommige afdelingen meer dan nu op regionaal niveau aansluiting zoeken bij interessante clubs om gezamenlijk bijeenkomsten te organiseren. Denk aan onderwerpen als multicultureel samenleven en opvoedingskwesties."

Het HV heeft nog een andere, dringende reden om zich op de toekomst te bezinnen: de penibele financiële situatie. "De landelijke subsidies voor een organisatie als de onze nemen gestaag af. Als het HV op gelijke voet door blijft gaan, resulteert dat de komende jaren op jaarbasis in een tekort van tonnen. Dat kan natuurlijk niet. In zo'n situatie moet je je afvragen waar je sterk in wilt zijn, wat minder kan en wat je moet overlaten aan andere organisaties binnen de humanistische beweging."

Om die redenen heeft het hoofdbestuur vier toekomstscenario's voor het HV opgesteld, die het voor het eerst op het middagedeelte van de Algemene Ledenvergadering op 18 november aan de leden voorlegt. Scenario 1 zoekt de kracht vooral in samenwerking met andere humanistische organisaties. Sterke activiteiten worden ondergebracht bij de humanistische alliantie die als een soort paraplu boven de humanistische beweging komt te hangen, het HV blijft (in afgeslankte vorm) als vereniging bestaan. Scenario 2 legt juist de nadruk op de verenigingsstructuur. Het landelijk bureau voert uit wat de leden en de regio's willen, de profilering op landelijk niveau zal minder zijn. Scenario 3 ziet het HV als een professionele organisatie die sterke diensten uitbouwt, zwakke afstoot, en zich flink roert in het maatschappelijk debat. Leden veranderen op termijn in donateurs. Scenario 4 ziet het HV als netwerkorganisatie voor humanisten. Het HV wordt een sterke vereniging met meer activiteiten op lokaal niveau (lieft samen met andere verwante clubs en organisaties in een 'huis voor humanisten'), maar blijft ook landelijk actief. Daarbij geldt: wat het HV niet in zijn eentje hoeft te doen, wordt ondergebracht bij de humanistische alliantie.

Het is volgens Van Vugt uitdrukkelijk de bedoeling om het komend jaar op allerlei wijzen binnen het HV te discussiëren over deze scenario's. "Een bezinning op de toekomst is hard nodig om de opwaartse lijn van ledengroei voort te kunnen zetten."

Bemoei-je-d'r-mee

Vorig jaar won Stichting Wereldwijd de eerste prijs in de Bemoei-je-d'r-mee-wedstrijd van het Humanistisch Verbond. Wereldwijd wil asielzoekers een zinvolle dagbesteding bieden en hun beroeps-kansen verbeteren. Met het prijzengeld, tienduizend gulden, heeft de stichting de cursus 'Zicht op Zorg' opgezet. Deze cursus leert asielzoeksters de basisprincipes van de zorg in Nederland en voorziet ook in een stage in een verzorgingshuis. Het is de eerste cursus van Wereldwijd die speciaal op vrouwen is gericht.

Een jaar Hivos

Het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelings-samenwerking (Hivos) heeft een handzaam jaar-overzicht van 1999 uitgegeven. Het overzicht telt 12 pagina's en is onderverdeeld in 'activiteiten in het noorden' en 'activiteiten in het zuiden'. Deze verkorte versie van het jaarverslag is aan te vragen bij Hivos, tel 070-376 55 00 en staat integraal op de website van Hivos (www.hivos.nl).

Sprekend

Marjo Trinks

Marjo Trinks (26) is landbouwkundig ingenieur bij de medefinancieringsorganisatie ICCO en woont in Amsterdam. Ze leest Humanist al jaren 'via-via', en is sinds dit jaar ook HV-lid.

Ik bewonder...

Mijn vriend omdat hij met iedereen - jong, oud, rijk, arm - op dezelfde manier omgaat, ze respecteert en daarbij zichzelf niet vergeet. Ik vind dit erg knap. Ik merk toch vaak dat ik me door uiterlijkheden of achtergrond laat beïnvloeden, bijvoorbeeld door zenuwachtig te zijn voor een gesprek met een hoge pief.

Maakt zich boos om...

Onrechtvaardigheid; in de wereld maar ook in het klein. Dit is een van mijn drijfveren om ontwikkelingswerk te doen, alhoewel er zeker in dit wereldje nog veel onrechtvaardigheid bestaat, waardoor ik mij soms heel machteloos kan voelen.

Motto...

Mijn mogelijkheden gebruiken om 'goed' te doen. Voor mezelf, zoals mijn studie in vier jaar afronden, maar natuurlijk ook voor anderen. Voor vrienden lekker eten koken zodat ze zich fijn voelen en in mijn werk mijn best doen voor een betere, meer rechtvaardige samenleving.

Favoriete plek...

Verslaafd ben ik aan de tropen. Die geuren, de warmte, de landbouw... In elk tropisch land krijg ik weer dat heerlijke gevoel als ik het vliegtuig uitstap. Het zijn de geuren en het uitzicht die een plek favoriet maken.